

ระหว่างชาวบ้านคอยคุยกับคนภายนอก กับทั้งยังเป็นการสร้างอำนาจต่อรองกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีกฎหมายอยู่ในมือด้วย

สำหรับการต่อรองกับพ่อค้าและเจ้าหน้าที่ภาครัฐเกี่ยวกับราคาผลผลิตลันจีที่ตกต่ำลงมาโดยตลอดนั้น ชาวสวนลันจีคอยคุยได้เรียนรู้จากเกษตรกรชาวพื้นราบในการจัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรชาวสวนลันจีขึ้น แม้ว่าจะยังไม่สามารถที่จะต่อรองเรื่องราคาตลาดกับพ่อค้าคนกลาง แต่ก็สามารถออกมาเคลื่อนไหวขอให้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องยื่นมือเข้ามาช่วย โดยในเบื้องต้นนั้นทางจังหวัดได้จัดงานวันลันจีและจัดพื้นที่ให้ชาวสวนได้นำผลผลิตลันจีมาวางขายให้กับผู้บริโภคโดยตรง

¹ บรรพบุรุษของชาวม้งดอยปุยเริ่มเข้ามาตั้งรกรากอยู่ในพื้นที่ดอยสุเทพแห่งแรกคือที่บ้านป่าคา ซึ่งปัจจุบันอยู่ระหว่างดอยปุยกับแม่สลาใหม่ ตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง (พ.ศ. 2485-88) ภายหลังจากเกิด “ยุทธการป่าคา” ในปี พ.ศ. 2494 เพียง 2-3 ปี ชาวบ้านที่แตกกระจัดกระจายจึงมารวมกันเป็นชุมชนดอยปุยขึ้น

² ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2528 และวันที่ 29 ตุลาคม 2529 ได้กำหนดให้มีการแบ่งชั้นคุณภาพลุ่มน้ำเป็น 6 เขต โดยอาศัยปัจจัยทางกายภาพ เช่น ความลาดชัน ความสูงจากระดับน้ำทะเล ลักษณะดินและพืชพันธุ์ เป็นเกณฑ์ในการแบ่ง กล่าวคือ ชั้น 1 มีสองเขตคือ 1A เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์และหรือป่าสงวนและทรัพยากรต้นน้ำ เป็นพื้นที่ที่มีความลาดชันสูงมาก ล้อมแหลมต่อการเสื่อมโทรม และยังคงมี หรือควรมีป่าปกคลุมอย่างถาวร ส่วนเขต 1B เป็นพื้นที่ป่าประเภทเดียวกับ 1A แต่มีการใช้ประโยชน์ทางการเกษตรแล้ว และควรปลูกป่าเพื่อการอนุรักษ์ สำหรับชั้น 2 นั้นเป็นพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ ชั้น 3 เป็นพื้นที่ปลูกไม้ผล ชั้น 4 เป็นพื้นที่การเกษตรบนที่สูง และชั้น 5 เป็นพื้นที่การเกษตรที่ราบลุ่ม (ระเบียบ 2546)

³ รัฐบาลไทยได้ส่งชุดเจ้าหน้าที่สำรวจ(สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม)ชาวเขาออกไปปฏิบัติงานในพื้นที่ครั้งแรกระหว่างเดือนตุลาคม 2504 ถึงมีนาคม 2505 (กรมประชาสัมพันธ์ 2509) และครั้งที่สองโดยคณะสำรวจสหประชาชาติ ในปี พ.ศ. 2508-2509 (คณะสำรวจสหประชาชาติ 2510) จากนั้นในปี พ.ศ. 2516 จึงได้เริ่ม “โครงการพัฒนาเศรษฐกิจชาวไทยภูเขาไทย/สหประชาชาติ” (Highland Agricultural Marketing and Production Project หรือ HAMP) ขึ้นอย่างเป็นทางการ (กองควบคุมพืชเสพติด 2523)

⁴ คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2502 ให้จัดตั้งนิคมสร้างตนเองและสงเคราะห์ชาวเขาในท้องที่จังหวัดต่างๆ 4 แห่ง คือ ดอยมูเซอ จังหวัดตาก ดอยเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ดอยภูลมโล ในเขตติดต่อของจังหวัดเพชรบูรณ์ พิษณุโลกและเลย และที่ม่อนแสนไจ จังหวัดเชียงราย โดยในปี พ.ศ. 2503 ดำเนินการในจังหวัดตากและเชียงใหม่ และในปี พ.ศ. 2505 ดำเนินการในจังหวัดเชียงราย กับบริเวณรอยต่อจังหวัดเพชรบูรณ์ พิษณุโลกและเลย (กรมประชาสัมพันธ์ 2527)

⁵ เหตุการณ์ดังกล่าวนอกจากจะเป็นผลจากความแห้งแล้งที่เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2538-2539 แล้วยังได้รับอิทธิพลจากความขัดแย้งเรื่องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติระหว่างชาวม้งกับชาวพื้นราบในพื้นที่ตำบลแม่สอย และตำบลบ้านหลวงของอำเภอจอมทอง ที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาเดียวกันนี้ด้วย โดยชาวบ้านพื้นราบได้ทำการปิดถนนและยกกำลังขึ้นไปรื้อถอนท่อน้ำและทำลายสิ่งปลูกสร้างในหมู่บ้านม้งขุนกลางและปากกล้วย (ชัยพันธ์ 2545 นิธิ 2543)

⁶ สงครามอาวเปอร์เซีย ที่เริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2533 กับเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ในปี พ.ศ. 2535 ส่งผลต่อการลดลงของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เข้ามาในหมู่บ้านดอยปุยเป็นอย่างมาก เพราะนักท่องเที่ยวต่างชาติเป็นกลุ่มหลักที่สร้างรายได้ให้ชาวบ้าน ทั้งนี้ จำนวนนักท่องเที่ยวได้ลดลงจากเดิมประมาณวันละ 200-300 คนในวันปกติ หรือจากวันละ 1,000 คนในช่วงเทศกาล เป็นวันละ 20-30 คน ทำให้ชาวบ้านประสบภาวะเศรษฐกิจตกต่ำที่ไม่สามารถควบคุมได้ ชาวบ้านบางส่วนจึงกลับไปห่มเทปูนและแรงงานให้กับสวนลิ้นจี่แทน อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากนั้นระบบเศรษฐกิจของชุมชนอันเกิดจากการท่องเที่ยวก็กลับมาคึกคักอีกครั้งหนึ่งในช่วงปลายของยุคนี้

⁷ ช่วงนี้เริ่มมีการระบาดของเฮโรอีนเข้ามาในพื้นที่ โดยเฉพาะในหมู่บ้านม้งใกล้เคียงและในพื้นที่ราบ ชาวบ้านเป็นจำนวนมากได้กลายเป็นทาสของยาเสพติดชนิดใหม่นี้ ดังนั้น ผู้นำทางการและผู้นำทางวัฒนธรรมในชุมชนม้ง 11 หมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงนี้จึงได้ร่วมกันจัดตั้งเป็นเครือข่ายดังกล่าวขึ้น

บทที่ 4 การค้ากับการท่องเที่ยว

พื้นที่ตั้งของชุมชน อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ รวมทั้งการส่งเสริมของหน่วยงานภายนอก ทำให้ดอยปุยกลายเป็นชุมชนท่องเที่ยว สินค้าและผู้คนที่ชาวบ้านดอยปุยนำมาขายและมีปฏิสัมพันธ์ด้วยนั้นหลากหลายและแตกต่างกันไปในแต่ละยุค อย่างไรก็ตาม ชาวเมืองดอยปุยได้อาศัยนโยบายการท่องเที่ยวที่ปฏิบัติการผ่านหน่วยงานภาครัฐและธุรกิจเอกชนในการสร้างความชอบธรรมให้ชุมชนสามารถอยู่รอดได้ภายใต้บริบทการกดทับของอุทยานแห่งชาติในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ฉะนั้นเนื้อหาในบทนี้จึงเป็นการนำเสนอกระบวนการทำให้ดอยปุยกลายเป็นชุมชนท่องเที่ยว ประเภทของสินค้าและผู้คนที่ชาวบ้านดอยปุยทำธุรกรรมด้วย โดยมีคำถามหลักคือ ทำไมดอยปุยจึงกลายเป็นชุมชนท่องเที่ยว? ชาวบ้านขายอะไร ซื้อมาจากไหน และขายให้ใคร? และท่ามกลางการกดทับของอุทยานแห่งชาติ ชาวบ้านได้อาศัยการท่องเที่ยวและหน่วยงานภายนอกเป็นกลไกอย่างไร เพื่อสร้างความชอบธรรมในการอาศัยอยู่ในพื้นที่และการได้มาซึ่งการพัฒนาจากรัฐ?

กระบวนการทำให้ดอยปุยกลายเป็นชุมชนท่องเที่ยว

หากดอยสุเทพคู่กับเมืองเชียงใหม่ ก็ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ดอยปุยจะคู่กับดอยสุเทพเช่นเดียวกัน เพราะนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวเชียงใหม่แล้วขึ้นไปนมัสการและชมความงามของพระธาตุดอยสุเทพนั้น พวกเขาจะต้องเลยเข้าไปหลังดอยสุเทพเพื่อชมสีสนับและวัฒนธรรมของชาวม้งที่บ้านดอยปุย โดยมนต์เสน่ห์ของดอยปุยนั้นแม้แต่ “สาวเชียงใหม่” อย่างสุนทรี เวชานนท์ ที่น้อยอกน้อยใจกับการรอความรักและการมาสู่ขอจากหนุ่มพื้นราบยังคร่ำครวญและตัดสินใจในตอนท้ายว่า “ข้าเจ้าบ่เจ้อแฮ่มแล้ว จะแต่งงานแล้วไปอยู่ป่าดอย ขายผ้าขายเพชรขายพลอย ขายแหวนขายสร้อยอยู่บนดอยปุย”

แม้ในระยะหลังมานี้ดอยปุยแทบจะไม่หลงเหลือซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นม้งอยู่อีกต่อไป เพราะวิถีชีวิต การแต่งกาย หรือแม้แต่สินค้าที่นำมาขายให้นักท่องเที่ยวนั้นแทบจะไม่ต่างอะไรจากของผู้คนในเมืองเชียงใหม่และตลาดในทิวเขา แต่เมื่อใดก็ตามที่นักท่องเที่ยวอยากขึ้นไปดูหมู่บ้านคนดอยแล้วทุกคนก็จะนึกถึงดอยปุยก่อนที่อื่นใด ดังนั้น ข้อปริศนาอันหนึ่งของบทนี้จึงอยู่ที่ว่าทำไมดอยปุยจึงกลายเป็นชุมชนท่องเที่ยว? ซึ่งจากการเก็บข้อมูลในพื้นที่โดยการสอบถามย้อนอดีตนั้น ผู้เขียนพบว่าอย่างน้อยมีสามบริบทด้วยกันที่เป็นองค์ประกอบในการสร้างดอยปุยให้กลายเป็นชุมชนท่องเที่ยว นั่นคือ ประการแรก พื้นที่ตั้งของชุมชนและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ประการที่สอง การส่งเสริมของในหลวงและองค์ราชินี และประการสุดท้ายคือ การส่งเสริมของภาครัฐและธุรกิจเอกชน

พื้นที่ตั้งของชุมชนและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

ดอยปุยนับเป็นชุมชนของคนบนที่สูงที่อยู่ใกล้ตัวเมืองเชียงใหม่ที่สุด คืออยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ไปทางด้านทิศตะวันตกเพียงประมาณ 25 กิโลเมตร ที่ตั้งของชุมชนอยู่ที่ระดับความสูงประมาณ 700-1,600 เมตรจากระดับน้ำทะเล โดยเส้นทางรถยนต์จากในเมืองเชียงใหม่เข้าไปยังบ้านดอยปุยจะต้องผ่านวัดพระธาตุดอยสุเทพและพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญอันเป็นสัญลักษณ์ของเมืองเชียงใหม่ ดังนั้น จึงเป็นเรื่องปกติที่เมื่อนักท่องเที่ยวขึ้นนมัสการพระธาตุดอยสุเทพ ชมความงามของธรรมชาติและสถาปัตยกรรมของพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ แล้วจะต้องเลยเข้าไปสัมผัสวิถีชีวิตของชาวม้ง ถ่ายรูปเป็นที่ระลึก และซื้อของฝากที่บ้านดอยปุย

ดังที่ได้กล่าวโดยละเอียดแล้วในบทที่ 1 ว่าวิถีชีวิตของชาวม้งในหมู่บ้านดอยปุยแต่เดิมนั้นเป็นการเพาะปลูกเพื่อยังชีพ โดยมีเพียงผลผลิตฝิ่นที่เป็นรายได้หลักของครอบครัว ฉะนั้น การปรับเปลี่ยนจากการทำไร่ทำสวนมาเป็นคนผลิตและขายของที่ระลึกให้นักท่องเที่ยวจึงเป็นอาชีพใหม่สำหรับชาวบ้าน โดยเพิ่งเริ่มเมื่อช่วงต้นทศวรรษ 2510 มาจนถึง กล่าวคือ นับตั้งแต่ที่พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ สร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2504 นักท่องเที่ยวที่ไปที่นั่น ซึ่งในยุคนั้นส่วนใหญ่เป็นชาวต่างชาติ มักจะเดินเท้าต่อไปยังหมู่บ้านดอยปุย เพื่อสัมผัสกับธรรมชาติและวิถีชีวิตของชาวม้งที่นั่น เมื่อนักท่องเที่ยวเข้าไปเห็นเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ของใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งพืชผลทางการเกษตรในไร่ในสวนของชาวบ้านก็มักจะถามซื้อจากชาวบ้านเพื่อนำกลับไปเป็นของที่ระลึก จากพฤติกรรมดังกล่าวของนักท่องเที่ยวนี้เองที่ทำให้ชาวม้งบ้านดอยปุยเริ่มมองเห็นช่องทางในการสร้างรายได้ให้กับครอบครัว แทนการที่จะต้องตรากตรำทำงานหนักอยู่ในไร่ในสวนแบบเดิม นอกจากนั้นแล้ว การที่ตั้งชุมชนและที่ทำกินอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ กับการที่ฝิ่นถูกรัฐบาลห้ามและกดดันไม่ให้ปลูกอีกต่อไป ทำให้ชาวบ้านเริ่มคิดหาทางออกอย่างอื่นสำหรับการทำมาหาเลี้ยงชีพ โดยการท่องเที่ยวได้กลายมาเป็นหนึ่งในทางเลือกหลักของพวกเขา

อัตลักษณ์ความเป็นม้งเป็นสิ่งที่ถูกชาวบ้านดอยปุยเลือกสรรนำมาทำให้กลายเป็นสินค้าเพื่อขายให้นักท่องเที่ยว ดังเหตุผลที่อดีตผู้ใหญ่บ้านบัวเหง ย้อนให้เห็นว่า

“ช่วงประมาณปี พ.ศ. 2508-2515 ที่เส้นทางรถยนต์ยังไม่ถูกตัดเข้ามาถึงหมู่บ้านนั้น นักท่องเที่ยวต้องเดินเท้าจากพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์เข้ามายังหมู่บ้าน เสื้อผ้า ข้าวของเครื่องใช้และพืชผลทางการเกษตรทุกอย่างที่มีในหมู่บ้านเป็นสิ่งที่ชาวบ้านเริ่มนำมาขายให้นักท่องเที่ยว เมื่อของแท้ที่ใช้ในชีวิตประจำวันเริ่มหมดไป ชาวบ้านจึงคิดหาหนทางในการผลิตขึ้นมาใหม่ แต่

ต้องอยู่บนพื้นฐานของความเป็นเอกลักษณ์ของชาวม้ง จึงจะเป็นที่สนใจของ
นักท่องเที่ยว บางอย่างก็ต้องนำมาดัดแปลงให้นักท่องเที่ยวเอาไปใช้
ประโยชน์ได้ เช่น กระเป๋าลายผ้าม้ง ผ้าปูโต๊ะ ปลอกหมอน ฯลฯ แม้แต่บาง
คนที่ไม่ฝีมือและอาศัยความมั่งง่ายก็เสนอผืนให้นักท่องเที่ยวดูเพื่อแลก
กับเงิน หรือแม้แต่เด็ก ๆ ก็แต่งตัวชุดม้งแล้วถ่ายรูปกับนักท่องเที่ยว เขาให้เงิน
ก็เอา ไม่ให้ก็ไม่เป็นไร"

รูปที่ 7 ป้ายเข้าหมู่บ้านที่ชาวบ้านนำรูปผืนมาเป็นอัตลักษณ์

ตัวอย่างของสินค้าที่สื่อให้เห็นถึงอัตลักษณ์ความเป็นม้งที่นำมาขายให้นักท่องเที่ยวในยุคแรก
นี้จึงเป็นจำพวกแหวน กำไลข้อมือ หน้าไม้ บ้องยาเส้น สร้อยคอ ผ้าใยกล้วยง ผ้าปัก หรือแม้แต่ของปา
อย่างนกแก้ว กัลยไม้ หน่อไม้และยอดหวาย แต่ต่อมาในช่วงปลายทศวรรษ 2510 ที่มีนักท่องเที่ยวเข้า
มาจำนวนมาก ชาวบ้านไม่มีเวลาผลิตและไปหาของป่าเอง พวกเขาจึงเริ่มลงไปซื้อสินค้าเครื่องเงิน
ประเภทสร้อยคอ กำไลข้อมือ แหวน พลอยเม็ด พระเครื่อง ฯลฯ จากพ่อค้าขายส่งชาวจีนที่ตลาดต้น
ลำไยในเมืองเชียงใหม่ขึ้นมาวางขาย แม้ชาวม้งจะไม่ได้ผลิตสินค้าเหล่านี้เอง แต่จากการที่พวกเขา
นำมาวางขายทั้งในหมู่บ้านและสถานที่ท่องเที่ยวในเมืองเชียงใหม่ จึงทำให้กลายมาเป็นอัตลักษณ์
อย่างหนึ่งของชาวม้งไป

ความพยายามที่จะสรรหาอัตลักษณ์ความเป็นม้งมาเป็นจุดขายอีกอย่างหนึ่งของชาวบ้านคือ
การรวบรวมสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันมาจัดแสดงในรูปของพิพิธภัณฑ์ ที่จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.
2527 โดยกลุ่มชาวบ้านที่ริเริ่มและบริหารจัดการนั้นให้เหตุผลว่าถึงแม้วิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้านจะ

เปลี่ยนแปลงไป เป็นต้นว่า ทรงบ้านแบบม้ง ข้าวของเครื่องใช้ในพิธีกรรมและการเกษตร รวมทั้งเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย แต่ถ้านักท่องเที่ยวอยากจะเรียนรู้ความเป็นม้งจริงก็สามารถเข้าไปดูในพิพิธภัณฑ์ได้

ในช่วงต้นปีทศวรรษ 2540 เริ่มมีคำวิพากษ์วิจารณ์จากบรรดานักท่องเที่ยวว่าดอยปุยไม่มีร่องรอยของวิถีชีวิตความเป็นม้งให้นักท่องเที่ยวได้ลึกลับแล้ว สินค้าที่ขายในหมู่บ้านดอยปุยกับที่ในท่าบารุานั้นก็แทบจะไม่แตกต่างอะไร เพราะไม่มีเอกลักษณ์ของความเป็นชาติพันธุ์ม้งอยู่เลย ที่มากไปกว่านั้นคือ รายงานการประเมินของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่ชี้ให้เห็นชัดเจนว่า “บ้านม้ง(แม้ว)ดอยปุยเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางสังคม/วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยชาวไทยภูเขาเผ่าม้งที่อยู่ใกล้ตัวเมืองเชียงใหม่มากที่สุด และนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะชาวต่างประเทศนิยมเดินทางไปเยี่ยมชมนานาชาติ” แต่สภาพและปัญหาในปัจจุบันคือ “สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป” โดยมีข้อเสนอแนะคือควรจะ “มีการปรับปรุงและฟื้นฟูใหม่” เพื่อให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม โดยคงเอาไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมเอาไว้ สนับสนุนให้มีการผลิตและจำหน่ายสินค้าที่ผลิตโดยชาวเขาและประชาชนในท้องถิ่น กับทั้งพัฒนาให้ก้าวไกลไปสู่ความเป็นสากลมากขึ้น โดยเฉพาะระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ (บัณฑิตวิทยาลัย 2541: 4-5 และ 4-6) จากข้อเสนอแนะดังกล่าวที่มีต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ผสมกับนโยบาย Amazing Thailand ของรัฐบาลในช่วงปี พ.ศ. 2541-2542¹ ที่มุ่งเน้นการเปิดแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของประเทศมากขึ้น ทำให้ชาวบ้านได้กลับมาสำรวจตัวเองและฟื้นฟูกับสร้างใหม่ซึ่งอัตลักษณ์ของตัวเองอีกครั้งหนึ่ง

กลุ่มแรกที่มีกิจกรรมฟื้นฟูและประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ความเป็นม้งสู่คนภายนอกคือกลุ่มแม่บ้านม้งดอยปุยที่ได้ส่งผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเข้าร่วมในโครงการ “ความร่วมมือพัฒนาศักยภาพสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” ณ กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ที่จัดขึ้นระหว่างวันที่ 25-28 กันยายน 2545 ด้วย หลังจากทีผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้านสองชิ้นได้รับการจัดพิมพ์ลงในแผ่นพับของงาน ทำให้ชื่อเสียงและเครือข่ายทางการค้ากับการท่องเที่ยวของชุมชนดอยปุยและกลุ่มชาติพันธุ์ม้งกลายขยายไปในวงกว้างมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นแล้วยังร่วมมือกับนักวิชาการของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ทำโครงการวิจัยฝ่ายแกมใหม่ และร่วมเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับผ้าใยกล้วย (หรือ “ม้ง” Maaj ในภาษาม้ง) ในฐานะที่เป็นวัตถุตัวอย่างหนึ่งในการผลิตเสื้อผ้าในสังคมม้ง และร่วมจัดนิทรรศการ “ม้ง ใหม่และฝ่าย” ที่จัดขึ้นที่หอแสดงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2547

ตัวอย่างที่สองคือ ในปี พ.ศ. 2547 คุณอำนาจ เฟื่องฟูกิจการ ซึ่งทำการรักษาพยาบาลแบบแผนไทยและสมุนไพรม้งอยู่ก่อนแล้ว ได้สร้างศูนย์แสดงศิลปวัฒนธรรมม้งขึ้นมาใหม่ โดยการนำชื่อเสียงมาป็นเป็นทุนแสดงศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตม้ง ในอริยเขตต่างๆ นับตั้งแต่เกิดจนถึงตาย เช่น การคลอดลูก การเรียกขวัญ การปั้นและทอผ้าใยกล้วย การประกอบพิธีศพ ฯลฯ โดยมีวัตถุประสงค์หลัก

คือเพื่อนำเสนอวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของชาวม้งให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจ นอกจากนั้นผู้สร้างยังตั้งใจที่จะใช้สถานที่แห่งนี้เป็นสื่อในการถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตในอดีตให้ลูกหลานได้เรียนรู้และสืบทอดต่อไป

รูปที่ 8 หุ่นแสดงอริยาบทในการทำจิวตประจำวันของม้ง บ้านด้วยชีเลื่อย

การส่งเสริมโดยในหลวงและราชินี

ภายหลังจากที่ได้สร้างพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์แล้วมีการเสด็จแปรพระราชฐาน ในหลวงและพระราชวงศ์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมเยียนชาวบ้านในหมู่บ้านต่างๆ โดยเฉพาะการเสด็จเยี่ยมบ้านม้งดอยปุยครั้งแรกในปี พ.ศ. 2506 และในปีต่อๆ มาอีก การที่ทรงได้พบเห็นนักท่องเที่ยวเข้าไปในหมู่บ้านนี้มาก จึงมีพระราชดำริที่จะส่งเสริมให้หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านตัวอย่างในการปรับเปลี่ยนจากการปลูกฝิ่นและพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติมาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวแทน² ทั้งนี้ หลังจากที่ชาวบ้านดอยปุยช่วยกันลงแรงขุดถนนจากบริเวณพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์เข้าไปถึงในหมู่บ้าน ในปี พ.ศ. 2515 ทำให้เกิดการหลั่งไหลของนักท่องเที่ยวที่ขึ้นไปเที่ยวดอยสุเทพและพระตำหนักภูพิงค์ เข้าไปในหมู่บ้านมากขึ้น นอกจากการแนะนำแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานทรัพย์เป็นเงินจำนวน 30,000 บาท ให้ชาวม้งบ้านดอยปุยนำไปริเริ่มดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยว โดยชาวบ้านได้ให้ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้นเป็นตัวแทนในการรับไปเปิดร้านค้าขายของชำและเครื่องเงิน ซึ่งถือเป็นกิจการการค้าขายอย่างเป็นทางการครั้งแรกของชุมชน ในขณะที่ชาวบ้านหลายคนก็เริ่มมีความคิดในการจัดหาเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันมาเร่ขายให้กับนักท่องเที่ยวบ้างแล้ว

พระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังมีส่วนในการทำให้การประกอบธุรกิจขายของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยวของชาวบ้านดอยปุยเป็นไปด้วยความราบรื่นและประสบผลสำเร็จด้วย

โดยเฉพาะการเดินทางไปเร่ขายของที่ระลึกของชาวม้งจากดอยปุยและหมู่บ้านม้งใกล้เคียงในกรุงเทพฯ ดังประสบการณ์ที่หนึ่งในผู้บุกเบิกเส้นทางการขายของที่ระลึกได้เล่าว่า

“ผมเป็นหนึ่งในกลุ่มแรกๆ ที่ลงไปขายของที่ระลึกที่กรุงเทพฯ ตอนนั้นปี พ.ศ. 2510 กว่าๆ พวกเราออกจากหมู่บ้านมาขายของที่พระตำหนักภูพิงคฯ ได้รับคำแนะนำจากตำรวจที่อารักขาพระตำหนักคนหนึ่งว่า สิ่งของที่พวกเราขายอยู่นั้น ถ้าหากเอาไปขายในกรุงเทพฯ โดยเฉพาะที่สนามหลวงก็น่าจะขายได้ดีอยู่ ด้วยความที่พวกเราไม่รู้จักรใครที่กรุงเทพฯ เลย ท่านจึงแนะนำให้พวกเราไปพักที่วัดพระศรีมหาธาตุฯ ที่บางเขน เมื่อไปถึงที่นั่น ด้วยความที่เจ้าอาวาสเคยเห็นภาพการเสด็จเยี่ยมชาวม้งและชาวเขาเผ่าอื่นๆ ของในหลวง ท่านเห็นว่าพวกเราเป็นม้งก็เกิดความเอ็นดู จึงจัดกุฏิหนึ่งให้พัก ไม่ต้องเสียค่าน้ำค่าไฟ แล้วให้คนของท่านช่วยโบกรถแท็กซี่ไปส่งพวกเราขายของที่สนามหลวง ทุกเช้าคนโบกรถจะคอยย้ำกับคนขับแท็กซี่ว่า ‘ขับพากลุ่มนี้ไปให้ถึงจุดหมายปลายทางดีๆ นะ พวกเขาคือลูกหลานของพระเจ้าอยู่หัว’ ทำให้คนขับแท็กซี่และแม่ค้าที่ขายของที่สนามหลวงในตอนนั้นล้วนแล้วแต่เอ็นดูและคอยอำนวยความสะดวกให้พวกเรา เพราะเห็นพวกเราแต่งตัวชุดม้งกัน ดังที่เขามักจะเห็นบ่อยๆ ในรายการข่าวในสำนักพระราชวังของสถานีโทรทัศน์และสื่ออื่นๆ” (จำก๊วะ 2547)

ในส่วนของพระมหากษัตริย์คุณจากในหลวงและสมเด็จพระนางเจ้าฯ นั้น นอกจากการแนะนำและส่งเสริมให้ชาวม้งดอยปุยรู้จักทำการค้ากับนักท่องเที่ยวแล้ว การที่สมเด็จพระราชินีนาถได้ทรงริเริ่มงานของศูนย์ศิลปาชีพขึ้นนั้น ในช่วงต้นทศวรรษ 2520 ช่วงที่มีชาวม้งบางคนจากบ้านดอยปุยได้ไปเข้ารับการฝึกฝนทักษะในการทำงานในศูนย์ฯ ร่วมกับชาวม้งและเพื่อนจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ด้วย แต่ในระยะต่อมาคนที่ไปจากดอยปุยได้กลับเข้ามาประกอบอาชีพส่วนตัวอยู่ในหมู่บ้านหมด ประกอบกับการค้าขายของที่ระลึกให้นักท่องเที่ยวทำรายได้ดีกว่า ทำให้ช่วงที่มีม้งเหล่านั้นต่างก็เลิกทำไป คงเหลือแต่ช่างเงินจากบ้านแม่สาใหม่ที่คอยตีเครื่องประดับเงินนำมาส่งให้ญาติในบ้านดอยปุยขาย เช่นเดียวกับสตรีม้งบ้านดอยปุยที่เขียนผ้าใยกล้วยชงด้วยขี้ผึ้ง สตรีเหล่านี้ไม่เคยมีใครได้เข้าไปฝึกและทำงานในศูนย์ศิลปาชีพ แต่ได้ทำเองในหมู่บ้านเพื่อขายและเป็นการสาธิตให้นักท่องเที่ยวดู³

การที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ ตั้งศูนย์ศิลปาชีพส่งเสริมงานฝีมือของชาวบ้าน รวมทั้งทรงเป็นตัวอย่างในการนำเอาลวดลายงานฝีมือของชาวบ้าน โดยเฉพาะผ้าเขียนและผ้าปักมาประยุกต์ให้เข้ากับชุดทั่วไป ที่มากไปกว่านั้นคือการที่พระองค์ทรงกางเกงม้งและชุดที่ประดับด้วยผ้าลายม้งในโอกาส

ที่ทรงเสด็จเยี่ยมชาวบ้านในช่วงกลางทศวรรษ 2530 นั้น นอกจากจะทำให้ชาวม้งเกิดความภาคภูมิใจแล้วยังเป็นตัวอย่างของการนำเอาชุดประจำกลุ่มชาติพันธุ์และสีสันลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มมาทำให้เป็นแฟชั่นในสังคมไทยและต่างชาติด้วย ซึ่งผลพลอยได้ที่เกิดขึ้นตามมาต่อกรณีของชุมชนที่ทำการค้าขายกับนักท่องเที่ยวอย่างคอยปุยคือการได้ผลิตและขายสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ประจำกลุ่มชาติพันธุ์มากขึ้น

การส่งเสริมของภาครัฐและธุรกิจเอกชน

การทำความเข้าใจถึงการกลายมาเป็นชุมชนท่องเที่ยวของคอยปุยนั้นต้องดูบริบทที่กว้างไกลออกไปจากตัวชุมชนด้วย โดยเฉพาะผลจากการส่งเสริมของภาครัฐและธุรกิจเอกชนที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงระยะเวลา ซึ่งสัมพันธ์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนคอยปุยด้วย นั่นคือในยุคแรกที่นักท่องเที่ยวเริ่มเข้าไปในหมู่บ้านคอยปุยในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2510 นั้นเป็นผลมาจากการที่ในระดับนานาชาตินั้นมีประกาศคำขวัญในปีการท่องเที่ยวสากลขององค์การสหประชาชาติที่ว่า “การท่องเที่ยวคือหนังสือเดินทางที่นำไปสู่สันติภาพ” (tourism is the passport to peace) ในปี พ.ศ. 2510 (ไพฑูรย์และวิลาควงศ์ 2536) ส่วนในระดับชาตินั้นประเทศไทยเริ่มตอบสนองด้วยการประกาศเป็นปีการท่องเที่ยว โดยสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สาขาจังหวัดเชียงใหม่ได้เริ่มเปิดดำเนินการในปี พ.ศ. 2511⁴ (Pradech 2005) จากนั้นสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวแปซิฟิก (พาต้า) ได้จัดการประชุมครั้งที่ 9 ขึ้นที่หอประชุมคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในเดือนมกราคม 2512 โดยมีนักธุรกิจและบุคคลชั้นนำในวงการท่องเที่ยวนานาชาติจาก 35 ประเทศ จำนวนกว่า 500 คนเข้าร่วมการประชุมในครั้งนี้ (ดาริกา 2545) นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 เป็นต้นมารัฐบาลได้บรรจุแผนพัฒนาการท่องเที่ยวไว้ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และเริ่มเน้นนโยบายด้านการตลาดกับการพัฒนาทางการท่องเที่ยวควบคู่กันไป ในปี พ.ศ. 2530 รัฐบาลได้ประกาศให้เป็น “ปีท่องเที่ยวไทย” และปี พ.ศ. 2541-2542 เป็น “Amazing Thailand 1998-1999” ตามลำดับ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย) ทั้งนี้ เชียงใหม่ได้กลายมาเป็นเมืองที่รองรับนักท่องเที่ยวรองลงมาจากกรุงเทพฯ โดยเฉพาะในช่วงต้นทศวรรษ 2510 ถึงกลางทศวรรษ 2530

นอกจากหมู่บ้านม้งคอยปุยกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวหลักแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ ด้วยเหตุผลของพื้นที่ตั้งและความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มคนบนที่สูงแล้ว หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องยังได้มีบทบาทในการเข้าไปช่วยเหลือส่งเสริมเพื่อให้กลายเป็นหน้าเป็นตาของจังหวัด ตัวอย่างเช่น กรณีของการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์หมู่บ้านชาวเขา ซึ่งเปิดดำเนินการในเดือนตุลาคม 2527 นั้น เกิดจากความร่วมมือในการระดมทุนระหว่างชาวบ้านในพื้นที่กลุ่มหนึ่งกับเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์

ชาวเขา ปลัดอำเภอหางดง และอาจารย์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พิพิธภัณฑสถานดังกล่าวได้กลายเป็นจุดขายหนึ่งที่โดดเด่นในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้าหมู่บ้าน ต่อมาในปี พ.ศ. 2534 หอการค้าจังหวัดเชียงใหม่ได้นำเรื่องการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีชาวเขาเผ่าต่างๆ ในจังหวัดเชียงใหม่เข้าเสนอต่อที่ประชุมคณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชน (ก.ร.อ.) ของจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด⁵ ทั้งนี้เพราะภาคธุรกิจพิจารณาแล้วเห็นว่าวัฒนธรรมประเพณีและความเป็นอยู่ของชาวเขากลายเป็นจุดขายหลักอย่างหนึ่งในการดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เข้ามายังจังหวัดเชียงใหม่ ดังนั้น ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ในขณะนั้น คือนายไพรัตน์ เดชะรินทร์ ในฐานะประธานคณะกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัด จึงได้แต่งตั้งคณะทำงานศึกษาในเรื่องนี้ขึ้น ทั้งนี้ หมู่บ้านม้งดอยปุยได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการชุดดังกล่าวให้เป็นหนึ่งในหกหมู่บ้านอนุรักษ์ชาวเขาเพื่อการท่องเที่ยว (ไทยนิวส์ 6 มีนาคม 2534 และ 10 เมษายน 2534)

ด้วยความร่วมมือกับกรมประชาสัมพันธ์ ที่ได้จัดตั้งโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนพื้นที่สูงขึ้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2540 เพื่อสนองต่อมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2540 ที่ได้อนุมัติให้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจัด “ปีการท่องเที่ยวไทย 2541-2542 (Amazing Thailand 1998-1999)” จากนั้นในปี พ.ศ. 2544 ชาวบ้านดอยปุยได้ร่วมทำวิจัยในโครงการ “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการอยู่รอดของชุมชนชาวม้งบ้านดอยปุย อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย จังหวัดเชียงใหม่” โดยร่วมกับนายสิศักดิ์ ฤทธิเนติกุล เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่ รายงานวิจัยดังกล่าวได้กลายเป็นเอกสารทางวิชาการชิ้นหนึ่งในการประชาสัมพันธ์ความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรมและสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของชาวม้งและบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงหมู่บ้านดอยปุย ที่มากไปกว่านั้นคือการเชื่อมโยงให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเห็นความสำคัญของชุมชนดอยปุย ในฐานะชุมชนท่องเที่ยว ว่ามีความสัมพันธ์โดยตรงกับภาพรวมของการท่องเที่ยวของประเทศ (สิศักดิ์ และคณะ 2544) นอกจากนั้นแล้ว นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวและการสร้างรายได้ครัวเรือนและท้องถิ่นอื่นๆ ของรัฐ เป็นต้นว่า นโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) นโยบายส่งเสริมธุรกิจขนาดย่อม (SME) เหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีผลทำให้ชาวบ้านดอยปุยนำมาปรับใช้เป็นแนวทางในการประชาสัมพันธ์ชุมชนและดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งสิ้น

การที่หมู่บ้านดอยปุยได้โอนจากตำบลบ้านปาง อำเภอหางดง มาขึ้นกับตำบลสุเทพ อำเภอเมือง เชียงใหม่ ตามประกาศในพระราชกฤษฎีกา ลงวันที่ 14 มิถุนายน 2531 นั้น นอกจากจะก่อให้เกิดความสะดวกในการติดต่อกับทางราชการของชาวบ้านแล้ว ยังเป็นการสอดคล้องกันเป็นอย่างดีระหว่างการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวของชาวบ้านดอยปุยกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของระดับท้องถิ่น กล่าวคือ จังหวัดเชียงใหม่ได้จัดทำวิสัยทัศน์การพัฒนาของจังหวัดเอาไว้ว่าจะเป็น “นครแห่ง

ชีวิตและความมั่งคั่ง" (City of Life and Prosperity) คือ เป็นเมืองที่ให้ความสุขและชีวิตที่มีคุณค่าแก่ผู้อยู่อาศัยและผู้มาเยือนในฐานะเมืองที่น่าอยู่และน่าท่องเที่ยวในระดับเอเชีย พร้อมกับเป็นประตูการค้าการลงทุนสู่สากล ส่วนในระดับตำบลนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลสุเทพได้วางวิสัยทัศน์ของตำบลเอาไว้ว่า "สุเทพจะเป็นตำบลน่าอยู่ เป็นประตูสู่การท่องเที่ยว เป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นแหล่งเชิดชูวัฒนธรรม นำการพัฒนาและรักษาสีงแวดล้อม" โดยมีตัวแทนชาวบ้านจากบ้านดอยปุยเข้ามาร่วมในกระบวนการวางวิสัยทัศน์ของตำบลดังกล่าวด้วย ดังนั้น บ้านม้งดอยปุยจึงเป็นชุมชนที่เหมาะสมอย่างยิ่งในการเป็นหนึ่งในตัวแทนของชุมชนบนที่สูงที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาสู่จังหวัด โดยเน้นให้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่ป่าดอยสุเทพ-ปุย การเร่งรัดจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความยั่งยืน และการเร่งรัดการพัฒนาการศึกษาและส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็น 3 ใน 16 ยุทธศาสตร์หลักของตำบลที่จะต้องทำให้บรรลุในปี พ.ศ. 2552 (คณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนา 2547) หรือแม้กระทั่งโครงการสวนสัตว์กลางคืนที่กำลังดำเนินการสร้างอยู่ในปัจจุบันนั้นชาวบ้านดอยปุยก็สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนและแบ่งปันผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น การเสนอร้านอาหารและซุ้มขายของที่ระลึกชาวเขากับความคิดในการเสนอขายการท่องเที่ยวแบบครบวงจร คือจัดพากลุ่มนักท่องเที่ยวดูสัตว์ป่าในสวนสัตว์เปิดแล้วต่อด้วยการท่องเที่ยวทางนิเวศและวัฒนธรรมเข้าไปในหมู่บ้าน เป็นต้น

ประเภทของสินค้ากับกลุ่มคนที่ชาวม้งทำธุรกรรมด้วย

จากประสบการณ์ของอาจารย์สิงห์คาน แสนยากุล และจำกัวะ ย่าง ซึ่งเป็นกลุ่มคนม้งรุ่นแรกๆ ที่เริ่มนำเอาสินค้ามาวางขายตามจุดต่างๆ ที่มีนักท่องเที่ยวในเมืองเชียงใหม่ ตั้งแต่ประมาณกลางทศวรรษ 2510 เป็นต้นมานั้น ประเภทของสินค้าหลักที่พ่อค้าแม่ค้าชาวม้งดอยปุยขายให้นักท่องเที่ยว นั้นสามารถแยกออกได้เป็นสี่ยุคด้วยกัน คือ ยุคแรก ประมาณปี พ.ศ. 2510 – 2520 เป็นสินค้าประเภทเครื่องประดับชิ้นเล็กชิ้นน้อย เป็นต้นว่า สร้อย แหวน กำไลข้อมือ ฯลฯ ที่สามารถนำไปเปิดวางขายตามข้างถนนหรือจุดที่มีนักท่องเที่ยวได้ง่าย ผู้ขายนิยมนำมาวางเรียงบนกระดังม้งที่ปูด้วยผ้าสีแดงหรือสีฟ้า พ่อค้าแม่ค้าชาวม้งรับสินค้าเหล่านี้มาจากพ่อค้าขายส่งชาวจีนในตลาดต้นลำไย ซึ่งเขารับมาจากกรุงเทพฯ อีกต่อหนึ่ง

ยุคนี้เป็นยุคที่ชุมชนดอยปุยถูกเปิดไปสู่สังคมภายนอกโดยการท่องเที่ยว โดยเฉพาะภายหลังจากที่สร้างพระตำหนักภูพิงคฯ แล้ว ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชาวม้งดอยปุยกับคนภายนอกมีมากขึ้น ซึ่งมีทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติ รวมทั้งกลุ่มเจ้าของธุรกิจการท่องเที่ยวและพ่อค้ารายย่อยภายนอกที่เข้ามาขายสินค้าทั้งในหมู่บ้าน ที่พระตำหนักภูพิงคฯ และวัดพระธาตุดอยสุเทพ เฉพาะใน

หมู่บ้านนั้น นอกจากกลุ่มจีนฮ่อแล้วมีกลุ่มคนเมืองจากเชียงใหม่จำนวน 7 หลังคาเรือนได้เข้ามาเปิดร้านขายของชำและขายของที่ระลึกให้นักท่องเที่ยวในช่วงต้นของยุคนี้ด้วย และต่อมาหลังจากปี พ.ศ. 2512 มีการเข้ามาของคนพื้นราบกลุ่มใหญ่ ทั้งจากเมืองเชียงใหม่และภาคกลางของประเทศ เริ่มเข้ามาขอเช่าและซื้อที่ดินของคนม้งและคนจีนบริเวณสองข้างทางเดินของถนนสายหลักในหมู่บ้าน เพื่อเปิดเป็นร้านค้าขายของที่ระลึกให้นักท่องเที่ยวและขายอาหารกับของชำ ฯลฯ

เมื่อมีชาวบ้านเข้ามาสู่วงการของประกอบธุรกิจกับนักท่องเที่ยวมากขึ้น การแข่งขันกันเองจึงมีมากขึ้นไปด้วย ชาวบ้านบางส่วนจึงได้ขยับขยายออกมาขายในบริเวณพระตำหนักภูพิงค์ฯ วัดพระธาตุดอยสุเทพ และในเมืองเชียงใหม่ โดยในเมืองเชียงใหม่นั้นเริ่มจากการนำสินค้าที่ระลึกมาวางขายตามทางเดินเท้าของตลาดและโรงแรมที่พักที่มีนักท่องเที่ยวเดินผ่านไปมา เช่น บริเวณตลาดวโรรส หน้าโรงแรมศรีโตเกียว (บริเวณสามแยกถนนช้างคลานกับถนนท่าแพปัจจุบัน) โรงภาพยนตร์เวียงพิงค์ ตลาดอนุสาร (จุดจอดรถทัวร์เข้ากรุงเทพฯ) ทางเท้าบนถนนท่าแพและถนนช้างคลาน เป็นต้น โดยในระยะประมาณปี พ.ศ. 2515 นั้นมีเพียงกลุ่มชาวม้งจากดอยปุยกับกลุ่มคนธิเบตและเนปาลเท่านั้นที่ขายด้วยกันบริเวณถนนท่าแพ จากนั้นในปี พ.ศ. 2517 เจ้าของโรงเรียนสหศึกษา (ช่องฟ้า-ชินเชิง) ซึ่งขณะนั้นตั้งอยู่บริเวณตลาดในท่าบารมีในปัจจุบันจึงเปิดลานสนามของโรงเรียนให้นำของไปวางขายในช่วงเย็นและค่ำ ภายหลังจากที่โรงเรียนได้ย้ายออกไปตั้งอยู่ที่ถนนเชียงใหม่-ลำปาง จึงมีนักธุรกิจมาซื้อต่อแล้วทำเป็นตลาดในท่าบารมี เมื่อเปิดเป็นตลาดในท่าบารมีแล้ว จึงมีคนม้งจากดอยปุยและหมู่บ้านใกล้เคียงลงมาขายของมากขึ้น จากนั้นจึงมีครอบครัวชาวลาหู่เริ่มเข้ามาขายของที่ระลึกให้นักท่องเที่ยวด้วย

นอกจากในเมืองเชียงใหม่แล้ว พ่อค้าแม่ค้าชาวม้งยังไปตระเวนขายสร้อย แหวนและเครื่องประดับอย่างอื่นที่กรุงเทพฯ และจังหวัดอื่นๆ ทั่วประเทศด้วย โดยนิยมแต่งกายชุดม้งแล้วขึ้นรถโดยสารประจำทางไปกันเป็นกลุ่มๆ ไปหาที่พักรวมกันในตอนกลางคืน แล้วกลางวันจึงแยกย้ายกันไปวางของขายกันตามตลาดและแหล่งชุมชนต่างๆ การออกจากหมู่บ้านมาขายของในแหล่งท่องเที่ยวและในเมืองของชาวม้ง ทำให้คนพื้นราบได้รู้จักและคุ้นเคยกับชาวม้งมากขึ้น ส่งผลให้ภาพลักษณ์ (stereotype) ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งกลายเป็นตัวแทนของชาวเขาหรือกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยบนพื้นที่สูงในความเข้าใจของคนพื้นราบ ดังตัวอย่างในท่อนท้ายของบทเพลง "สาวเชียงใหม่" ที่สุนทรี เวชานนท์ สะท้อนออกมาในยุคนี้

ยุคที่สอง ระหว่างปี พ.ศ. 2520-2530 เป็นยุคที่มีการขายผ้าลายเขียนและลายปักของม้งจริงๆ ที่นำมาดัดแปลงใช้ประโยชน์ นับตั้งแต่ผ้าคลุมเตียง ปลอกหมอน ผ้าปูโต๊ะ รองจานและแก้วน้ำ ฯลฯ ที่มีลวดลายเป็นศิลปะและเอกลักษณ์ของม้ง โดยสินค้าเหล่านี้พ่อค้าแม่ค้าในดอยปุยและตลาดไนท์

บาซาร์ไปรับมาจากผู้ผลิตชาวม้งตามศูนย์อพยพใกล้ชายแดนไทย-ลาว คือ ศูนย์อพยพบ้านวินัย จังหวัดเลย บ้านน้ำยาวในจังหวัดน่าน และบ้านแกในจังหวัดพะเยา เพราะชาวม้งอพยพเหล่านั้นมีเวลาว่างทำการผลิตงานฝีมือเหล่านี้ ประกอบกับมีการแข่งขันกันมากในหมู่ผู้ผลิต ทำให้ราคาสินค้าไม่แพง นอกจากนั้นแล้วยังเริ่มเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติมากขึ้น เพราะมีองค์การกุศลที่เข้าไปช่วยเหลือผู้อพยพในศูนย์ฯ พัฒนาฝีมือและประยุกต์ให้ใช้ประโยชน์ได้ พร้อมกับช่วยหาตลาดสำหรับระบายสินค้าเหล่านี้ด้วย ทั้งนี้ ตลาดในทาบซาร์และบ้านดอยปุยจึงกลายมาเป็นแหล่งขายสำคัญของสินค้านี้ กล่าว ยุคนี้ ชาวม้งดอยปุยจึงทำการผลิตสินค้าของตนเองน้อยมาก แต่กลับเป็นพ่อค้าแม่ค้าคนกลางมากกว่า

ยุคที่สาม เกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2530-2540 เป็นยุคที่มีการดัดแปลง โดยนำเอาผ้าลายต่างๆ ของม้งไปจ้างช่างตัดเย็บคนพื้นราบทำเป็นผ้าคลุมเตียง ปลอกหมอน เสื้อกันหนาวและกระเป๋าเพื่อนำมาขายต่อ เป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างงานฝีมือของชาวม้งที่ทำด้วยการทอทั้งทางด้านจิตใจและฝีมืออันประณีตบวกกับการตัดเย็บที่ได้มาตรฐานของช่างชาวพื้นราบได้ง่าย ยุคนี้เป็นยุคที่ถูกคำนิยมสินค้าที่เป็นของเก่า โดยเฉพาะเศษผ้าเก่าจากลายกระโปรงม้งดำและปกหลังกับขอบชายเสื้อของผู้หญิงม้งชาวที่นำมาตัดเย็บดัดแปลงลงบนเสื้อกันหนาว เป้ กระเป๋าสะพาย กระเป๋าถือ รองเท้า ฯลฯ ทั้งนี้ กลุ่มสตรีแม่บ้านชาวม้งจากจังหวัดน่านและพะเยาเป็นกลุ่มหลักที่ออกไปตระเวนรับซื้อผ้าเก่าเหล่านั้นตามหมู่บ้านม้งต่างๆ ทั้งในไทยและในลาว เพื่อนำมาขายให้กับพ่อค้าแม่ค้าชาวม้งและชาวพื้นราบในตลาดในทาบซาร์กับดอยปุย จากนั้นผู้ค้าเหล่านี้จึงออกแบบแล้วเอาไปจ้างช่างชาวพื้นราบตัดเย็บเป็นตัวสินค้าสำเร็จรูปอีกทีหนึ่งเพื่อนำมาวางขายแก่นักท่องเที่ยว

ยุคสุดท้าย เป็นยุคที่หลากหลายและไร้ซึ่งอัตลักษณ์ความเป็นม้ง ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน คือ พ่อค้าแม่ค้าชาวม้งรับเอาสินค้าทุกอย่างมาผสมปนเปกันขายให้นักท่องเที่ยว ตัวอย่างของสินค้าเหล่านี้ได้แก่ผ้าที่มีลวดลายเป็นรูปสัตว์ต่างๆ จากประเทศเนปาลและทิเบต ไม้แกะสลักจากในเมืองเครื่องประดับประเภทเพชรพลอย เรซินที่ทำเป็นรูปปั้นช้างและพระพุทธรูป เสื้อผ้าทั่วไป รวมทั้งอาหารและผลไม้ต่างๆ ที่ซื้อจากในเมือง เป็นต้น การที่มีชาวเนปาลเข้ามาเช่าร้านค้าของคนม้งในหมู่บ้านทำการค้าขาย กับการที่เส้นทางคมนาคมขนส่งสินค้าทางบกจากประเทศเนปาล ปากีสถาน ทิเบตและอินเดีย ผ่านประเทศพม่าเข้ามายังด่านแม่สายของไทยสะดวกสบายมากขึ้น พ่อค้าแม่ค้าชาวม้งดอยปุยจึงรับสินค้าจากประเทศดังกล่าวมาขายมากขึ้นในยุคนี้ สำหรับการขายสินค้าประเภทช้างพระพุทธรูป และอื่นๆ ที่หล่อมาจากเรซินนั้น ในยุคนี้ชาวม้งเริ่มเรียนรู้และสามารถผลิตด้วยตัวเองได้ แทนที่จะรับจากพ่อค้าชาวจีนที่ส่งมาจากกรุงเทพฯ เหมือนในช่วงก่อนๆ โดยเริ่มจากการที่ชายหนุ่มม้งเข้าไปเป็นลูกจ้างในโรงงานหล่อเรซินที่เก่าแก่ชาวจีนจากกรุงเทพฯ ขึ้นมาเปิดที่สันกำแพง หลังจาก

เรียนรู้กระบวนการผลิตได้ระยะหนึ่ง จึงเริ่มซื้อแท่นพิมพ์และสารเรซินมาทดลองหล่อด้วยตนเองที่บ้าน กับเพื่อนๆ จากนั้นจึงลงทุนกับญาติพี่น้องแล้วทำการผลิตเอง โดยในปัจจุบัน (พ.ศ. 2547) มีผู้ผลิตงานเรซินที่เป็นขว้างด้วยกันทั้งหมดประมาณ 6-7 เจ้าด้วยกัน นอกจากขายส่งให้ผู้จำหน่ายรายย่อยในเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียงแล้ว ยังส่งให้พ่อค้าคนพื้นราบจากที่อื่นๆ ทั่วประเทศด้วย โดยเฉพาะในสถานที่ท่องเที่ยวอย่างพญา ภูเก็ท หรือแม้แต่ตลาดนัดสวนจตุจักรในกรุงเทพฯ เป็นต้น

ชุมชนท่องเที่ยวท่ามกลางการกดทับของอุทยานแห่งชาติ

ภายใต้การกดทับจากจากรัฐในการบังคับใช้กฎหมายป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ รวมทั้งนโยบายการจัดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำเป็นชั้น 1 B ซึ่งดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐที่ดูแลจัดการทางด้านป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติ ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น ชาวบ้านดอยปุยได้อาศัยการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความชอบธรรมในการอยู่ในพื้นที่ กับอาศัยนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ดำเนินการโดยหน่วยงานอื่นของรัฐ รวมทั้งความสัมพันธ์ที่มีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับท้องถิ่น จังหวัดและระดับชาติในการลดความตึงเครียดกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติในพื้นที่

ในส่วนของกิจการท่องเที่ยวนั้น เริ่มจากกรณีของการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานหมู่บ้านชาวเขา ที่เปิดดำเนินการในเดือนตุลาคม 2527 ซึ่งเป็นช่วงที่พื้นที่หมู่บ้านดอยปุยเปลี่ยนมาเป็นอุทยานแห่งชาติใหม่ๆ และเจ้าหน้าที่เครื่องเรือนการปลูกสิ่งก่อสร้างถาวรมาก แต่ชาวบ้านกลุ่มที่ตั้งพิพิธภัณฑสถานดังกล่าวก็ได้แสวงหาความร่วมมือและการระดมทุนร่วมกับเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ปลัดอำเภอในพื้นที่ และอาจารย์มหาวิทยาลัยในขณะนั้น ทำให้การก่อสร้างตัวอาคารไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดตามกฎหมายจากเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ทั้งนี้ ภายหลังจากการจัดตั้งขึ้น พิพิธภัณฑสถานดังกล่าวได้กลายเป็นจุดขายหนึ่งที่โดดเด่นในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้าหมู่บ้าน จากตัวอย่างดังกล่าวทำให้ชาวบ้านอีกกลุ่มหนึ่งริเริ่มดำเนินการและเปิดเป็นสวนน้ำตกขึ้นในปี พ.ศ. 2529 เช่นกัน

ความขัดแย้งกันระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ ในกรณีของดอยปุยนั้นเกิดขึ้นบ่อยๆ โดยที่ต่างฝ่ายต่างอ้างเหตุผลเรื่องการท่องเที่ยวมาเป็นกลไกในกระบวนการต่อรองซึ่งกันและกัน ดังกรณีของการจัดตั้ง “บ้านแม่ดอยปุย” พร้อมกับอีกห้าแหล่งท่องเที่ยวย่อยๆ ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย คือน้ำตกตาดหมอก น้ำตกแม่สา น้ำตกหมอกฟ้า น้ำตกมณฑาธาร และที่บริเวณทางเข้าใกล้วัดศรีโสดา เพื่อเก็บค่าธรรมเนียมการเข้าไปในพื้นที่อุทยานฯ ของนักท่องเที่ยว โดยเก็บจากเด็กในอัตราคนละ 5 บาท ผู้ใหญ่ 10 บาท ตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2541 ถึง 31 สิงหาคม 2542 แล้วจึงเพิ่มเป็น 10 บาท และ 20 บาท ตามลำดับ ตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2542 เป็นต้นไป การตั้งด่านเก็บค่าธรรมเนียมดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านดอยปุยลุกขึ้นมาคัดค้าน ด้วยเหตุผลคือการเก็บ

ค่าธรรมเนียมของอุทยานฯ เป็นการเก็บที่ซ้ำซ้อนกับที่ชาวบ้านเก็บในการเข้าชมพิพิธภัณฑสถาน
น้ำตกในหมู่บ้าน ทำให้นักท่องเที่ยวซึ่งอยู่ในภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจอยู่แล้วไม่อยากเข้ามาเที่ยวใน
หมู่บ้าน นอกจากนั้นแล้วยังนำมาเป็นข้อต่อรองเกี่ยวกับการที่ชุมชนของตนไม่ได้รับการพัฒนาให้เป็น
แหล่งท่องเที่ยวที่มีความเจริญและอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวเพียงพอที่จะเก็บเงินจาก
นักท่องเที่ยว โดยเฉพาะถนนและไฟฟ้า ในขณะที่เจ้าหน้าที่อุทยานฯ อ้างเหตุผลเรื่องกฎหมาย
อุทยานฯ กับความเจริญจากการสร้างสิ่งสาธารณูปโภคพื้นฐานนี้แล้วจะทำให้หมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไป
ทำให้ไม่มีสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวอีกต่อไป⁶

ส่วนกรณีของการเรียกร้องให้ปรับปรุงถนนกับนำไฟฟ้าเข้าไปในหมู่บ้านนั้น ชาวบ้านได้ใช้
ช่องทางของจังหวัด นักการเมืองและสื่อมวลชนในการต่อรองกับอุทยานแห่งชาติ โดยอ้างเหตุผลเรื่อง
การท่องเที่ยวเป็นหลัก กล่าวคือ เรื่องการปรับปรุงพื้นผิวถนนเข้าหมู่บ้านนั้น ชาวบ้านได้ทำหนังสือถึงผู้ว่า
ราชการจังหวัด สำนักงานโยธาธิการจังหวัด และผู้แทนราษฎร คือ ดร. สุรพงษ์ โตวิจักษณ์ชัยกุล ที่มัก
เข้าไปหาเสียงในหมู่บ้านเป็นประจำเมื่อมีการเลือกตั้ง การผลักดันผ่านหลายฝ่ายดังกล่าว ทำให้
โครงการปรับปรุงพื้นผิวถนนจากพระตำหนักภูพิงศ์ฯ เข้าถึงหมู่บ้านได้รับการบรรจุเข้าในแผนงานของ
จังหวัดประจำปี 2544 และในปี พ.ศ. 2545 โดยสำนักงานโยธาธิการจังหวัดได้อนุมัติและดำเนินการให้
ตามความต้องการของราษฎร ส่วนกรณีของไฟฟ้านั้นเป็นปัญหาที่เรื้อรังมานาน เพราะในชุมชนและ
หน่วยงานทุกหน่วยในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยมีไฟฟ้าใช้มานานแล้ว แต่ยังขาดเพียง
หมู่บ้านม้งดอยปุยกับขุนช่างเคี่ยนเท่านั้น ชาวบ้านดอยปุยจึงได้ทำหนังสือชี้แจงและร้องเรียนไปยัง
หน่วยงานต่างๆ จำนวน 14 แห่ง รวมทั้งการพยายามหาโอกาสพูดเรื่องนี้ในที่ประชุมต่างๆ เพื่อตอกย้ำ
ปัญหาความเดือดร้อนของตัวเองให้เจ้าหน้าที่ของรัฐได้รับทราบ แต่วิธีการที่ดูเหมือนจะได้ผลต่อ
สาธารณะมากที่สุดคือการใช้สื่อมวลชนช่วย โดยผู้ใหญ่บ้าน คือนายไตรภพ แซ่ย่างและลูกบ้านได้ออก
รายการ “ทุกข์ชาวบ้าน” ของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม 2543 เมื่อกลายเป็นข่าว
ทางผู้ว่าราชการจังหวัดจึงส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปตรวจสอบข้อเท็จจริง ในที่สุด โดยกระบวนการของทาง
ราชการ สำนักงานอุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุยได้แจ้งให้ชาวบ้านทราบว่ากรมป่าไม้ได้อนุมัติให้การไฟฟ้า
ส่วนภูมิภาคดำเนินการวางสายเข้าไปในหมู่บ้านได้ ลงวันที่ 3 กรกฎาคม 2544 ด้วยงบประมาณสาม
ล้านบาทเศษ ภายหลังจากการเดินสายไฟฟ้าเข้าไปถึงในหมู่บ้านและชาวบ้านได้เริ่มมีไฟฟ้าใช้ในวันที่
30 สิงหาคม 2545 แล้ว ชาวบ้านได้ทำหนังสือเชิญเจ้าหน้าที่จากทุกหน่วยงานที่เคยทำเรื่องร้องเรียน
ไปให้เข้าไปร่วมแสดงความยินดีในหมู่บ้าน นอกจากนั้นแล้วยังได้กลับไปออกรายการ “ทุกข์ชาวบ้าน”
ของไอทีวี เพื่อรายงานความคืบหน้าและขอบคุณเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับสื่อดังกล่าวด้วย

โครงการวิจัยที่ชาวบ้านดอยปู่ได้ร่วมทำกับนายสิติก ฤทธิ์เนติกุล นักวิชาการเกษตรประจำศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขา ในปี พ.ศ. 2544 สอดรับกับกระแสของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) และการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) ที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ด้วย รายงานการวิจัยดังกล่าวนับเป็นกระบวนการหนึ่งในการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ชาวบ้านได้ทำในช่วงที่ผ่านมา ที่มากกว่านั้นคือกระบวนการของการวิจัยได้ทำให้ชาวบ้านเองได้ทบทวนและปรับปรุงตัวเอง เพื่อให้ชุมชนกลายเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มากที่สุด เป็นต้นว่า การจัดเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อพานักท่องเที่ยวเข้าไปในสวนลิ้นจี่ การตัดโค่นต้นไม้ผลที่ไม่ให้ผลผลิตเป็นที่น่าพอใจแล้วเปลี่ยนมาปลูกพืชพันธุ์พื้นเมืองดั้งเดิม เช่น ข้าวไร่ ข้าวโพดและพืชแซม รวมทั้งสมุนไพรอื่นๆ ก็มีการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้าไปที่ดอยผากลอง ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีตำนานว่าด้วยความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ กับเทพ

เจ้า และพระณไม้ธรรมชาติรอบๆ บริเวณหมู่บ้าน เป็นต้น

รูปที่ 9 การเขียนลายลงบนผืนผ้าโยกยงด้วยซี่ผึ้ง

ในส่วนของการสืบทอดองค์ความรู้จากคนเฒ่าสู่รุ่นใหม่นั้น ชาวบ้านได้อาศัยช่องทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่เน้นการจัดการศึกษาที่หลากหลาย เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กับการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองท้องถิ่นและโรงเรียนในชุมชนท้องถิ่นสามารถร่วมกันกำหนดหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวกับกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาได้เรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่น ดังนั้น เมื่อวันที่ 11-12 พฤษภาคม 2544 คณะกรรมการโรงเรียน ผู้ปกครอง กลุ่ม

สตรีและผู้รู้หรือผู้อาวุโสได้ร่วมกันประชุมกับคณะครูของโรงเรียนได้เห็นชอบในหลักการเปิดสอนวิชาว่าด้วย “การบริหารการท่องเที่ยวในชุมชนและการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น” โดยมีเนื้อหาหลักครอบคลุมเรื่องการรักษาความสะอาด การต้อนรับนักท่องเที่ยว การเตรียมความพร้อมของมัคคุเทศก์ท้องถิ่นในการพูดภาษาต่างประเทศ การเรียนเป่าแคน การทำและเล่นลูกข่างของเด็กชาย การปักผ้าและเขียนซิ่นดั้งลงบนผืนผ้าใยกล้วยของของกลุ่มนักเรียนหญิง เป็นต้น สำหรับผู้ใหญ่ที่มีสตรีสูงวัยกลับมาช่วยฟื้นฟูการทำปลูกและสาธิตการทอกับการเขียนลายซิ่นดั้งลงบนผืนผ้าใยกล้วย เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจเรื่องผ้าใยกล้วยแก่นักท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ได้เข้ามาในหมู่บ้าน โดยเฉพาะความพยายามในการที่จะสื่อให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองเข้าใจว่า “กล้วย” นั้นแตกต่างจาก “กล้วยา” และกล้วยมีความหมายต่อวิถีชีวิตและระบบความเชื่อพิธีกรรมของชาวม้งอย่างไร

รูปที่ 10 โปสเตอร์และนิตยสารประชาสัมพันธ์การแข่งขันล้อเลื่อนไม้และปีใหม่ม้ง

ทางด้านของความร่วมมือกับกลุ่มเครือข่ายชุมชนม้งใกล้เคียงเพื่อฟื้นฟูและประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อตอบสนองต่อนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐนั้น ชุมชนม้งดอยปุยซึ่งเป็นหนึ่งใน 12 หมู่บ้านของเครือข่ายด้านยาเสพติดและวัฒนธรรม ได้ร่วมกับมูลนิธิโครงการหลวง

ยกระดับของกิจกรรมทางวัฒนธรรมและการละเล่นในวันปีใหม่มาขึ้นมาเป็นกิจกรรมหลักในระดับพื้นที่ โดยในช่วง 5 วันของการเฉลิมฉลองปีใหม่มาตั้งแต่ปีนั้น ชุมชนม้งในกลุ่มเครือข่ายจะนัดกันมาร่วมกิจกรรมที่หมู่บ้านใดหมู่บ้านหนึ่งเป็นระยะเวลา 1 วัน กิจกรรมทางวัฒนธรรมและการละเล่นพื้นบ้านในวันดังกล่าวมีหลายอย่างด้วยกัน แต่สิ่งที่เป็นจุดขายของงานคือการแข่งขันล้อเลื่อนไม้ ซึ่งเป็นของเล่นพื้นบ้านที่ถูกนำมาจัดการแข่งขันขึ้นอย่างเป็นทางการ มีการประชาสัมพันธ์งานล่วงหน้าผ่านสื่อต่างๆ เช่น ป้ายคัทเอาท์ในเมืองเชียงใหม่ โปสเตอร์ หนังสือพิมพ์ วารสารการท่องเที่ยว การประกาศทางสถานีวิทยุ และในเวปไซด์ เป็นต้น มีการหาสปอนเซอร์สนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดงาน นับตั้งแต่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โครงการหลวง สถานีโทรทัศน์ หรือแม้กระทั่งบริษัทขายน้ำมันเครื่อง มีการเชิญดาราและนักข่าวมาร่วมการจัดรายการและนำเอาภาพเหตุการณ์ไปเผยแพร่ต่อในวงกว้าง ภายหลังจากการจัดงานดังกล่าวผ่านไป 3 ปี การแข่งขันล้อเลื่อนไม้เริ่มกลายมาเป็นอัตลักษณ์ใหม่ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ทั้งๆ ที่ในกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อนบ้านอื่นก็มีการละเล่นพื้นบ้านแบบเดียวกันนี้ แต่การที่สื่อมวลชนนำภาพในวันงานมาเผยแพร่สู่สาธารณะ เช่น ในนิตยสารการท่องเที่ยว รายการภาพก็พามันๆ และกบในกะลาของสถานีโทรทัศน์ ฯลฯ ทำให้คนภายนอกเข้าใจว่าเป็นกีฬาพื้นบ้านของชาวม้งไป ฉะนั้น กิจกรรมดังกล่าวจึงเป็นการช่วงชิงโอกาสของกลุ่มเครือข่ายม้งในพื้นที่ดังกล่าวในการนำเสนอซึ่งอัตลักษณ์ของตนเองต่อสังคมภายนอก ประการสำคัญคือ การตอบสนองต่อนโยบายการท่องเที่ยวของรัฐบาลที่ก้าวข้ามเส้นแบ่งพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติ อันส่งผลให้ความกดดันจากการกดทับของนโยบายป่าไม้สามารถลดลงไปได้ในระดับหนึ่ง

รูปที่ 11 กิจกรรมวันเปิดงานวัฒนธรรมของเครือข่ายฯ ในเทศกาลปีใหม่มา ที่บ้านดอยปูย

กล่าวโดยสรุป บ้านม้งดอยปุยนับเป็นชุมชนชายขอบหรือชายแดนของกระบวนการท่องเที่ยว โดยในแง่ของพื้นที่ตั้งชุมชนนั้น ดอยปุยเป็นจุดท่องเที่ยวที่อยู่หลังดอยสุเทพ เฉพาะบนเส้นทาง การท่องเที่ยวของดอยสุเทพนั้น ดอยปุยเป็นจุดหมายสุดท้ายที่นักท่องเที่ยวขึ้นไปมัสการพระธาตุดอยสุ เทพ ชมความงามด้านสถาปัตยกรรมของพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ แล้วจึงต่อด้วยการไปยล วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เป็นธรรมชาติของชาวม้งที่ดอยปุย อย่างไรก็ตาม เส้นหรือจุดขายของดอยปุย นั้นอยู่ที่การมีอัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์เฉพาะที่ไม่เหมือนคนในชุมชนพื้นราบ ทั้งนี้ ในหลวงกับ องค์ราชินี รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอื่นๆ ล้วนแล้วแต่มีบทบาทในการช่วยชาวบ้านผลักดัน ให้ดอยปุยกลายมาเป็นชุมชนท่องเที่ยวดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน พัฒนาการของสินค้าหลักที่ชาวม้งดอย ปุยขายให้นักท่องเที่ยวนั้นแบ่งออกได้เป็นสี่ยุคด้วยกัน คือยุคที่ขายเครื่องประดับกับอัตลักษณ์ความ เป็นม้งต่อสาธารณะ ยุคของการขายงานหัตถกรรมฝีมือจากศูนย์อพยพ ยุคการนำเอาเสื้อผ้าและ กระโปรงม้งเก่ามาดัดแต่งประยุกต์ และยุคของความหลากหลายและไร้ซึ่งอัตลักษณ์ความเป็นม้งใน ปัจจุบัน

การที่ชุมชนม้งดอยปุยตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ถูกประกาศให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์ โดยมีกฎหมายและ นโยบายป่าไม้หลายฉบับถูกนำมาใช้ในทางปฏิบัติ นับเป็นการสร้างแรงกดดันที่มีต่อชาวบ้านในพื้นที่ มาโดยตลอด แต่ชาวบ้านก็ได้อาศัยความหลากหลายในนโยบายและหน่วยงานของรัฐ โดยเฉพาะ หน่วยงานและนโยบายที่เน้นด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นกลไกในการลดความขัดแย้งและสร้าง ความชอบธรรมในการอาศัยอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ อย่างไรก็ตาม กับกระแสการ เปลี่ยนแปลงด้านการประกอบอาชีพและวิถีชีวิตประจำวันอย่างรวดเร็วของชาวม้งบ้านดอยปุย ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น นำมาสู่ประเด็นการถกเถียงกันทั้งในหมู่คนม้งและผู้คนภายนอกว่าชุมชนม้ง ดอยปุยยังคงเอาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ความเป็นม้งหรือไม่ มากน้อยเพียงใด และผ่านกลไกอะไรบ้าง? ดัง รายละเอียดที่จะได้นำเสนอในบทถัดไป

¹ นอกจากเสียงสะท้อนของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงของชุมชนดอยปุยแล้ว สื่อต่างๆ ก็มีบทบาทในการเสนอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในเรื่องนี้เช่นกัน เป็นต้นว่า บทความ “บ้านม้งดอยปุย” ถึงวันที่ต้องเรียกมนต์เสน่ห์คืน” ที่ลงในหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ วันที่ 18 สิงหาคม 2544

² การเสด็จพระประพาสดอยและพระราชดำริดังกล่าว เป็นที่มาของการปรับแนวคิดและยุทธศาสตร์ของโครงการหลวงจากการส่งเสริมพืชทดแทนฝิ่นที่ได้ทำมานานสามทศวรรษ มาเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์บนที่สูงที่มีสำนักงานโครงการหลวงแทน นับตั้งแต่ช่วงกลางทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา

³ ต่างจากสตรีมมิ่งที่หมู่บ้านอื่นที่เข้าไปฝึกทำงานฝีมือและนิยมทำผ้าใยกล้วยชงกับผ้าปักส่งเข้าไปขายให้ศูนย์ศิลปาชีพ เพราะไม่มีทางเลือกในการประกอบอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัวดีเหมือนบ้านดอยปุย

⁴ สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้รับการจัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2503 โดยมีการออกวารสาร “Holiday Times in Thailand” เพื่อประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย และในปี พ.ศ. 2512 ประเทศไทยได้เป็นเจ้าภาพจัดการประชุม Pacific Asia Travel Association (PATA) เป็นครั้งแรก (Pradech 2005)

⁵ ทั้งนี้ เป็นผลต่อเนื่องมาจากการที่รัฐบาลประกาศในปี พ.ศ. 2530 เป็นปีการท่องเที่ยวไทย (Visit Thailand Year in 1987)

⁶ นอกจากข้ออ้างในเรื่องกฎหมายของอุทยานแห่งชาติแล้ว ในส่วนของกลุ่มผลประโยชน์ที่เป็นกลุ่มคนขับรถสี่ล้อรับจ้างที่คอยรับส่งนักท่องเที่ยวเข้าไปในหมู่บ้านก็ออกมาคัดค้านไม่ให้มีการปรับปรุงพื้นผิวถนน เพราะหากถนนดีแล้วบริษัททัวร์ก็จะสามารถเดินทางเองจากในเมืองเข้าไปถึงที่หมู่บ้าน ทำให้พวกเขาขาดรายได้

⁷ ครั้งแรกจัดขึ้นที่บ้านหนองหอยเก่า วันที่ 7 มกราคม 2546 ครั้งที่สองที่บ้านดอยปุย วันที่ 26 ธันวาคม 2546 ครั้งที่สามที่บ้านบวกจั่น วันที่ 14 มกราคม 2548 และครั้งต่อไปจะจัดขึ้นที่บ้านหนองหอยใหม่ ในช่วงต้นเดือนมกราคม 2549

บทที่ 5

เครือข่ายการค้ากับความทรงจำร่วมทางประวัติศาสตร์

เนื้อหาของเรื่องราวต่างๆ ที่แฝงอยู่ในรูปแบบของเรื่องเล่า พิธีกรรมและความบันเทิงในชีวิตประจำวันของชาวม้งนั้นเป็นสิ่งที่สมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ค่อยๆ ซึมซับเข้าไปโดยไม่รู้ตัวตั้งแต่เยาว์วัย ประการสำคัญคือเป็นเรื่องราวที่อธิบายถึงกำเนิดของกลุ่มชาติพันธุ์ของตน สื่อให้เข้าใจถึงการเชื่อมโยงของระบบความเชื่อและระบบจักรวาลวิทยาของกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้เกิดความรู้สึกภูมิใจในศักดิ์ศรีความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของตน นอกจากนั้นแล้วยังเกิดความรู้สึกเจ็บแค้นและเกลียดชังกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่เป็นฝ่ายที่รุกรานและทำร้ายบรรพบุรุษในกลุ่มชาติพันธุ์ของตน ไม่ว่าเรื่องราวที่ซ่อนเร้นอยู่ในเนื้อหาของกิจกรรมต่างๆ ดังกล่าวจะเป็นเรื่องจริงที่ครั้งหนึ่งเคยเกิดขึ้น หรือเป็นเพียงเรื่องที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ก็ตาม แต่การที่มันถูกนำมาถ่ายทอดและปฏิบัติซ้ำแล้วซ้ำเล่าในชีวิตประจำวันนั้นได้กลายเป็นอัตลักษณ์ร่วมอย่างหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์ไปแล้ว โดยในระบบกลไกการถ่ายทอดเรื่องราวความทรงจำทางประวัติศาสตร์แต่เดิมของม้งนั้นมักแฝงอยู่นิทานและตำนานที่นิยมเล่ากันในงานศพและก่อนนอน ขั้นตอนปฏิบัติและรายละเอียดของเนื้อหาในพิธีกรรม และบทเพลง เป็นต้น แต่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน เรื่องราวต่างๆ ดังกล่าวถูกนำมาผลิตซ้ำและสร้างขึ้นใหม่ในรูปแบบของสิ่งพิมพ์ วิดีทัศน์และงานหัตถกรรมผ้าปัก แล้วถูกกระจายไปในยังชาวม้งในประเทศต่างๆ โดยผ่านเครือข่ายทางการค้าและเครือข่ายที่มีอยู่

ความทรงจำร่วม (shared memory) ซึ่งก่อปรึขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวม้งในที่นี้ผู้เขียนหมายถึงความทรงจำที่สั่งสมมาจากนิยาย ตำนาน นิทาน เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ บทสวดในพิธีกรรม สุภาษิตและบทเพลง ฯลฯ ที่นิยมปฏิบัติกันเป็นประจำในวิถีชีวิตของชาวม้ง ซึ่งล้วนแล้วแต่แฝงเอาไว้ซึ่งเรื่องราวเกี่ยวกับกำเนิดของกลุ่มชาติพันธุ์ ระบบจักรวาลวิทยา การถูกคนอื่นรุกรานและฆ่าฟัน รวมทั้งความภาคภูมิใจในความสำเร็จและความยิ่งใหญ่ของคนในเผ่าพันธุ์ของตน โดยการยืมคำนี้มาจากสมิท (Smith 1990: 179) ที่กล่าวถึงองค์ประกอบสามอย่างที่ใชเป็นอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ว่าเป็น “ความรู้สึกและคุณค่าที่มีนัยยะของความต่อเนื่อง ความทรงจำร่วม และสำนึกที่มีเป้าหมายร่วมกันของกลุ่มประชากรหนึ่งที่ผ่านประสบการณ์และมีลักษณะของวัฒนธรรมร่วมกัน” การที่กลุ่มชาติพันธุ์ม้งกระจายตัวไปอยู่ประเทศต่างๆ พวกเขาได้อาศัยเครือข่ายการค้าและเครือข่ายเป็นกลไกหลักในการช่วยกระจายสื่อสามประเภทหลักที่แฝงด้วยเนื้อหาของการถ่ายทอดความทรงจำร่วมทางประวัติศาสตร์ คือ สิ่งพิมพ์ วิดีทัศน์และลายผ้า การที่ตอปปูเป็นชุมชนค้าขายที่อยู่ใกล้เมืองเชียงใหม่ จึงมีบทบาทสูงในการกระจายสื่อทั้งสามประเภทดังกล่าว

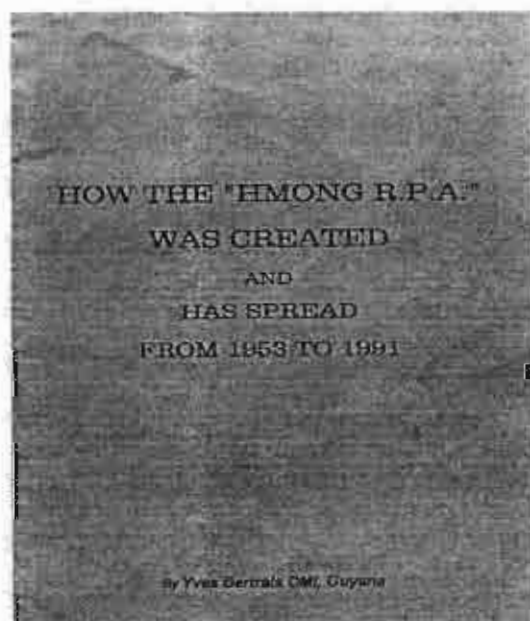
ระบบตัวเขียนภาษาม้งและสิ่งพิมพ์

ในส่วนของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งที่กระจายอยู่ในมณฑลยูนนานของประเทศจีนและประเทศเวียดนาม ลาว ไทยและพม่า นั้น ไม่เคยมีระบบตัวเขียนมาก่อน¹ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2496 (ค.ศ. 1953) จึงมีมิชชันนารีชาวตะวันตกสามคน คือ บาทหลวงอีฟ เบอรัเทร (Yves Bertrais) กับอาจารย์สมอเลย์ (Smalley) และศิษยาภิบาลเบอร์นี (Burney) ร่วมกับชาวม้งในแขวงหลวงพระบางได้สร้างระบบตัวเขียนของม้งขึ้น โดยใช้ตัวโรมัน(ภาษาอังกฤษ)เป็นหลัก จากนั้นระบบนี้จึงได้รับการเผยแพร่ในวงกว้างมากขึ้นในหมู่คนชาวม้งในประเทศลาวและไทย โดยเฉพาะในวงการสื่อสารและการเผยแพร่ศาสนาคริสต์

การที่ชาวม้งบ้านดอยปู่ยู่อยู่ใกล้ตัวเมืองเชียงใหม่ ซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางที่มีมิชชันนารีชาวต่างชาติเข้ามาปักหลักเพื่อเผยแพร่ศาสนาคริสต์ โดยเฉพาะนิกายโปรเตสแตนต์และคาทอลิก ตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2510 ทำให้ระบบตัวเขียนที่สร้างขึ้นใหม่ดังกล่าวเริ่มเป็นที่แพร่หลาย เพราะมีการเรียนการสอนกันในกลุ่มสมาชิกโบสถ์ ด้วยวัตถุประสงค์หลักคือให้สามารถอ่านพระคัมภีร์ที่มีการแปลเป็นภาษาม้ง กับการใช้เขียนจดหมายติดต่อสื่อสารกับชาวม้งที่อยู่ทั้งในและต่างประเทศ จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 2518 ที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์เข้าปกครองประเทศลาว ทำให้ชาวม้งเป็นจำนวนมากที่ร่วมต่อสู้เคียงบ่าเคียงไหล่กับฝ่ายสหรัฐอเมริกา ต้องกลายมาเป็นผู้พลพ และรัฐบาลไทยได้จัดให้มีศูนย์อพยพเพื่อรับคนเหล่านี้ขึ้นตามแนวชายแดนไทย-ลาว โดยเฉพาะที่จังหวัดพะเยา น่าน และเลย ความสัมพันธ์ระหว่างชาวม้งบ้านดอยปู่ยู่กับคนที่อยู่ในศูนย์อพยพนั้นมีมากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะการค้าขายที่พ่อค้าแม่ค้าจากดอยปู่ยู่เริ่มเข้าไปรับผ้าปักและผ้าเขียนที่ผลิตโดยคนที่อยู่ในศูนย์อพยพ โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ขยายวงกว้างมากขึ้นเมื่อพี่น้องม้งในศูนย์อพยพได้ไปตั้งรกรากอยู่ในประเทศที่สาม โดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศส การติดต่อสื่อสารกันจึงต้องใช้ตัวหนังสือเขียนภาษาม้งดังกล่าวเป็นหลัก²

ความสำคัญของระบบตัวเขียนนี้กับการผลิตซ้ำอัตลักษณ์ความทรงจำร่วมของชาวม้งที่กระจัดกระจายอยู่ในประเทศต่างๆ ทั่วโลกนั้นอยู่ที่การนำเอาระบบตัวเขียนนี้มาบันทึกเรื่องราวตำนาน นิทาน บทสวดในพิธีกรรม บทเพลง ที่ปฏิบัติกันเป็นประจำในวิถีชีวิตของชาวม้ง ซึ่งล้วนแล้วแต่มีเนื้อหาที่ว่าด้วยระบบจักรวาลวิทยา ประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์กับชาวจีน และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์แฝงอยู่ในนั้น โดยกลุ่มแรกที่มีบทบาทมากในเรื่องนี้คือกลุ่มมิชชันนารีนิกายโรมันคาทอลิก³ โดยการนำของบาทหลวงเบอรัเทร เริ่มใช้โอกาสที่ชาวม้งเข้ามารวมตัวกันอยู่ตามศูนย์อพยพในการเข้าไปรวบรวมเนื้อหารายละเอียดของเรื่องราวต่างๆ ดังกล่าว แล้วนำมาจัดพิมพ์เป็นรูปเล่มเพื่อเผยแพร่ในวงกว้างมากขึ้นในหมู่คนม้ง สิ่งพิมพ์เหล่านั้นนอกจากถูกกระจายในหมู่คนม้งที่อยู่ในเมืองไทย ทั้งที่อยู่ในศูนย์อพยพและหมู่บ้านปกติแล้ว ยังขยายวงกว้างออกไปในประเทศตะวันตก ที่คนม้งในศูนย์อพยพได้ไปตั้งรกราก นอกจากนั้นแล้วยังขยายเข้าไปในประเทศ

ลาว จีนและเวียดนาม ซึ่งเป็นประเทศคอมมิวนิสต์ด้วย กล่าวคือเมื่อคนม้งในประเทศเหล่านี้ได้เห็นสิ่งพิมพ์และอ่านเรื่องราวดังกล่าวแล้วก็เกิดความคิดที่จะเขียนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และพิธีกรรมของตนมาให้บาทหลวงช่วยจัดพิมพ์และนำไปเผยแพร่เพื่อให้พี่น้องม้งที่อาศัยอยู่ทั่วโลกได้รับรู้ด้วย การที่ได้มีโอกาสอ่านสิ่งพิมพ์ที่รวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับความทรงจำร่วมนี้เอง ทำให้โลกทัศน์ของชาวม้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่ศึกษา คือดอยปุย ได้เปิดกว้างออกไปเป็นอย่างมาก กล่าวคือมีตำนานว่าด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ม้งอีกหลายตำนานที่คนม้งที่อื่นๆ มิได้เหมือนของตนเอง ข้อโต้แย้งและถกเถียงกันถึงที่มาหรือแหล่งกำเนิดของกลุ่มชาติพันธุ์ รวมทั้งปฏิสัมพันธ์ที่มีกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในอดีตนั้นก็มีความหลากหลายมากขึ้น แทนที่จะเป็นระหว่างคนม้งกับคนจีนอย่างเดียว

รูปที่ 12 ประวัติการสร้างระบบตัวเขียนภาษาม้ง และวารสารนกกางแอ่นกับเหยี่ยวส่งข่าว

ภายหลังจากที่กลุ่มม้งอพยพจากประเทศลาวได้กระจัดกระจายไปตั้งรกรากในประเทศต่างๆ ทำให้หลายกลุ่มพยายามหาวิธีการสื่อสารซึ่งกันและกันด้วยการทำจดหมายข่าวและวารสาร อย่างไรก็ตาม สื่อสิ่งพิมพ์อย่างหนึ่งที่มีบทบาทในการเผยแพร่ระบบตัวเขียนนี้และเรื่องราวความทรงจำร่วม ตลอดจนความเคลื่อนไหวในชุมชนม้งต่างๆ ทั่วโลก คือ วารสาร "เหยี่ยวและนกกางแอ่นส่งข่าว" (Liaj Luv Xa Moo) ที่จัดพิมพ์ขึ้นครั้งแรกที่ประเทศกานา ในปี พ.ศ. 2525 โดยกลุ่มของบาทหลวงคาธอลิกดังกล่าวเช่นกัน วารสารนี้ออกปีละสองฉบับ เปิดโอกาสให้ชาวม้งทั่วโลกส่งบทความที่เป็นข่าวคราวความเคลื่อนไหว ประเพณีและพิธีกรรมปฏิบัติ รวมทั้งความคิดเห็นส่วนตัวมาลงเผยแพร่ ทำให้คนม้งทั่วโลกที่รับวารสารดังกล่าวได้ทราบเกี่ยวกับพี่น้องม้งที่อยู่ในมุม

โลกอื่นๆ โดยเฉพาะผู้เขียนเองนั้นได้อ่านและรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับผีสงและความเชื่อแบบ
ธรรมชาติของชาวม้งในลาว เวียดนามและจีน หรือเรื่องราวเกี่ยวกับความรู้สึกว่าเหงาและการ
เผชิญกับเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของพี่น้องม้งในประเทศเยอรมัน แคนาดา ออสเตรเลีย
อาร์เจนตินาและกัวเตมา ก็เพราะผ่านสื่อดังกล่าวเช่นเดียวกัน

เครือข่ายทางสังคมและภาพยนตร์วิทัศน์อิงประวัติศาสตร์

เช่นเดียวกันกับเทศกาลปีใหม่ม้งในช่วงวันคริสต์มาสที่เมืองเฟรสโน มลรัฐแคลิฟอร์เนีย
และเทศกาลวันชาติสหรัฐอเมริกา ในช่วงหยุดยาววันที่ 4 กรกฎาคม ที่เมืองเซนต์พอล มลรัฐมินเน
โซต้า งานปีใหม่ม้งที่เวียนกันเป็นเจ้าภาพในกลุ่มเครือข่าย 12 หมู่บ้านบริเวณอำเภอเมืองและแม่
ริมได้กลายมาเป็นโอกาสดีครั้งหนึ่งในรอบปีที่พ่อค้าแม่ค้าเร่ขายวิทัศน์ ซีดีและเทปเพลงม้งจากที่
ต่างๆ มาหารายได้ ในงานวันปีใหม่ม้งที่หมู่บ้านดอยปุยเป็นเจ้าภาพในวันที่ 26 ธันวาคม 2546 ก็
เช่นเดียวกัน พ่อค้าแม่ค้าม้งเหล่านั้นมีทั้งที่เป็นคนในหมู่บ้านและมาจากจังหวัดน่าน เพชรบูรณ์
และตาก แม้ว่าในบริเวณลานจัดงานจะมีแผงขายสินค้าและอาหารอย่างอื่นอีกมากที่ชาวบ้านดอย
ปุยและหมู่บ้านใกล้เคียงที่มาร่วมงานเดินดูสินค้าที่ตัวเองชอบ แต่แผงขายวิทัศน์ ซีดีและเทปเพลง
นั้นดูเหมือนจะมีผู้คนเข้าไปมุงดูและเลือกซื้อเป็นพิเศษ บางคนถามหาเรื่องที่ตัวเองเคยได้ดู
มาแล้ว ในขณะที่บางคนถามถึงเรื่องอื่นที่ออกมาใหม่ หากจะจำแนกเนื้อหาที่มีในสื่อเหล่านี้แล้ว
สามารถแยกออกได้เป็นอย่างน้อยสามแนวด้วยกัน คือแนวชีวิตรัก แนวตลก และแนวอิง
ประวัติศาสตร์ จากการสังเกตการซื้อขายและสัมภาษณ์ชาวบ้านที่สนใจติดตามเรื่องราวอิง
ประวัติศาสตร์ มีสื่อเรื่องด้วยกันที่เนื้อหานั้นแฝงเอาไว้ด้วยเรื่องราวที่ผู้สร้างพยายามผลิตซ้ำและ
สร้างใหม่ซึ่งความทรงจำร่วมทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง คือเรื่อง “แปดจักรพรรดิ” (Vaj
Yim Leej) “นายพลวังเปากับสงครามลับในลาว ปี 1960-1975” “กลองเลือด” (Nruas Ntshav)
และ “ตามรอยเลือด: ประวัติศาสตร์ม้งในจีน” (Taug Txoj Lw Ntsha)

เรื่อง “แปดจักรพรรดิ” ต้นฉบับเป็นภาพยนตร์วิทัศน์ที่ถ่ายทำจากการแสดง โดยผู้สร้าง
เป็นชายชาวม้งจากเมืองซาคราเมนโต มลรัฐแคลิฟอร์เนีย เปิดฉากด้วยภาพบ้านเมืองและการทำ
มาหากินของชาวม้งในสหรัฐอเมริกา แล้วผู้สร้าง ซึ่งเป็นพระเอกของเรื่อง ได้ไปชักชวนเพื่อนและ
บอกลาญาติพี่น้องของตนเพื่อที่จะกลับมาสู้ชาติในประเทศลาว หรือที่มักเป็นที่รู้จักกันในนาม
ขบวนการเจ้าฟ้า จากนั้นเรื่องจึงดำเนินมา สมมติให้เป็นประเทศลาว แต่ในความเป็นจริงแล้วได้
เข้ามาถ่ายทำบางส่วนที่หมู่บ้านม้งในดอยสุเทพและที่จังหวัดน่าน โดยมีผู้แสดงหลายคนเป็นคน
จากบ้านดอยปุยและขุนช่างเคี่ยน กับบ้านปากกลาง แต่ผู้ประสานงานหลักเป็นคนจากบ้านดอยปุย

เนื้อหาตลอดของเรื่องแสดงให้เห็นถึงความโหดร้ายของฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่เข้ามาเช่นฆ่า
ชาวบ้านที่เป็นม้ง แล้วทหารม้งเหล่านี้ก็ลุกขึ้นมาต่อสู้ปกป้องชาติบ้านเมืองและประชาชน

นอกจากเป็นหนังสือแล้วเรื่องนี้ยังแผ่เอาไว้ซึ่งชีวิตระหว่างคู่หนุ่มสาวที่ทำงานเพื่อเผ่าพันธุ์ของตนเองด้วย แม้ว่าชาวบ้านหรือผู้ดูจะรู้ว่าเรื่องนี้เป็นเพียงเรื่องที่มีทั้งบทสู้รบมาพันกันด้วยปืนและบทชีวิตรัก แต่โดยตัวเนื้อหาแล้วได้ตอกย้ำความรู้สึกเจ็บปวดที่เกิดขึ้นในฉากของการต่อสู้ต่างๆ รวมทั้งการคิดย้อนเชื่อมโยงไปถึงเหตุการณ์ในสมัยที่ยังมีการต่อสู้กันระหว่างฝ่ายทหารกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ในหมู่บ้านม้งบนภูเขาตามจังหวัดต่างๆ ของประเทศไทยเป็นอย่างดี

รูปที่ 13 วิดีทัศน์สารคดีเกี่ยวกับนายพลวังเปา กับตามรอยเลือดในประเทศจีน

เรื่องที่สองชื่อ “นายพลวังเปากับสงครามลับในลาว ปี 1960-1975” ต้นฉบับเป็นภาพยนตร์วีดิทัศน์ ผลิตเป็นภาพยนตร์วีดิทัศน์โดยเจ้าของร้านขายหนังสือมั่งแห่งหนึ่งในมลรัฐมินเนโซต้า เป็นการนำเอาภาพเหตุการณ์สู้รบจริงในสมัยสงครามลับที่ทหาร ซีไอเอ ของสหรัฐอเมริกาให้ทหารม้งที่นำโดยนายพลวังเปาทำการสู้รบต่อต้านฝ่ายคอมมิวนิสต์ในแขวงเชียงขวางของลาว ลำดับภาพเคลื่อนไหวและช่วงระยะเวลานั้นผู้ผลิตได้มาจากแหล่งต่างๆ เช่น หน่วยงานทางด้านการทหารและสื่อมวลชนชาวอเมริกันที่ได้ถ่ายทำและเก็บรวบรวมเอาไว้ตั้งแต่สมัยที่มีการทำสงครามจริง แล้วนำมาตัดต่อกับบรรยายเนื้อหาเป็นภาษาม้งเข้าไป สิ่งที่บ่งบอกถึงความภาคภูมิใจในเรื่องนี้ก็คือการที่ทหารชาวม้ง โดยการนำของนายพลวังเปา ได้เข้าถึงและมีโอกาสใช้เทคโนโลยีการสู้รบที่ทันสมัยที่สุดในเวลานั้น รวมถึงการพัฒนาทางการศึกษาและถนนหนทางที่สนับสนุนโดยสหรัฐอเมริกาในขณะนั้น สำหรับในส่วนที่มีนัยยะของการรู้สึกเจ็บปวดในหมู่คนม้ง หรือผู้ที่ได้ซบถก็คือความสูญเสียอันเกิดจากสงคราม ไม่ว่าจะเป็นผู้คน สัตว์เลี้ยง บ้านเรือนที่อยู่อาศัย และ

ประเทศชาติ จนในที่สุดต้องละทิ้งถิ่นฐานแล้วกลายมาเป็นผู้อพยพไปตั้งหลักแหล่งอยู่ในสหรัฐอเมริกา สำหรับชาวเมืองบ้านดอยปุยแล้ว แม้เหตุการณ์ในภาพยนตร์ชีวิตที่คนเรื่องนี้จะเป็นเรื่องไกลตัว เพราะไม่ได้อาศัยอยู่ในประเทศลาวในช่วงของการสู้รบดังกล่าว แต่ความที่คนเหล่านั้นก็เป็นเมืองร่วมกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน จึงมีความรู้สึกร่วมทั้งที่เป็นความภูมิใจและการสูญเสียอยู่บ้าง ไม่มากนักน้อย

เรื่องที่สามเป็นภาพยนตร์เก่าที่ผลิตโดยชาวเหมียวในมณฑลกุ้ยโจว ต้นฉบับของเสียงในฟิลมนั้นเป็นภาษาจีน แต่ชาวเมืองในมณฑลยูนนานนำมาแปลเป็นสำเนียงเมืองที่นั่น จากนั้นนักธุรกิจเมืองจางมูจิงในเนเซต้า ในสหรัฐอเมริกาจึงซื้อลิขสิทธิ์แล้วนำไปผลิตใหม่เพื่อขายในรูปของวีดิทัศน์ จากนั้นจึงถูกนำมาแปลงเป็นซีดีในลาว แล้วนำมาขายต่อยังหมู่บ้านเมืองต่างๆ ในประเทศไทย ในลาว และกลับเข้าไปถึงในจีนด้วย เนื้อหาในซีดีเรื่องนี้เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับสงครามระหว่างคนจีนกับชาวเมือง(เหมียว) ซึ่งเกิดขึ้นที่มณฑลกุ้ยโจว ในประเทศจีน เป็นเรื่องราวของความขัดแย้งในอำนาจการปกครองของระดับผู้นำและความขัดแย้งในการแย่งที่ทำมาหากินระหว่างชาวบ้านของทั้งสองกลุ่ม แล้วนำมาสู่การเกิดสงครามระหว่างเผ่า จนในที่สุดผู้นำชาวเมืองถูกจับและฆ่าตาย ทำให้พวกเขาต้องอพยพถอยร่นลงทางทิศใต้ ทั้งนี้ มีกลอนเป็นสัญลักษณ์ในการระดมพลและกระตุ้นกำลังใจในหมู่ทหารชาวเหมียว

ประเด็นของเรื่องนี้อยู่ที่กระบวนการ คือชาวเมืองได้ใช้เครือข่ายความสัมพันธ์ทางเครือญาติและการค้าที่มีอยู่ในการส่งผ่านภาพยนตร์ชีวิตที่คนเรื่องนี้ นับตั้งแต่จากชาวเหมียวในมณฑลกุ้ยโจวซึ่งในเชิงภาษาและวัฒนธรรมแล้วแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากชาวเมืองในมณฑลยูนนานและที่อยู่ประเทศอื่นๆ มาจนกระทั่งถึงผู้จำหน่ายรายย่อยและผู้ดูในชุมชนเมืองที่บ้านดอยปุยที่ทำการศึกษาระดับประถมศึกษาคือเรื่องเนื้อหา แท้ที่จริงแล้วต้นฉบับของภาพยนตร์ชีวิตที่คนเรื่องนี้เป็นความตั้งใจในการสร้างของชาวเหมียวในมณฑลกุ้ยโจว แต่เมื่อเสียงในฟิล์มที่เป็นภาษาจีนถูกนำมาแปลเป็นสำเนียงของชาวเมืองในมณฑลยูนนาน ซึ่งชาวเมืองในประเทศอื่นๆ ทั่วโลกสามารถฟังแล้วเข้าใจได้ ทำให้ชาวเมืองดอยปุยและที่อื่นที่ได้ดูภาพยนตร์ชีวิตที่คนเรื่องนี้เกิดความรู้สึกร่วม ความรู้สึกเจ็บปวดและแค้นคนจีนที่เป็นฝ่ายตรงข้ามในเนื้อหาของหนังเรื่องนี้ไปด้วย จากการสอบถามกับผู้ดูหนังเรื่องนี้ต่างก็บอกเป็นเสียงเดียวกันว่ามีเพียงสองอย่างของเครื่องแต่งกายในฝ่ายของนักแสดงชาวเหมียวที่ทำให้รู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกันกับตน(ชาวเมือง) คือผ้าโพกหัวสีดำและกำไลคอ

เรื่องสุดท้ายชื่อ “ตามรอยเลือด: ประวัติศาสตร์เมืองในจีน” ผลิตโดยคนเดียวกันกับเรื่องที่สอง ผู้สร้างได้ดำเนินเรื่องโดยเริ่มต้นจากการเปิดคำถามกับตัวเองและผู้ชมว่า “ผมเป็นคนเมือง เป็นคนผิวเหลือง แต่อยู่ท่ามกลางคนผิวขาวในประเทศสหรัฐอเมริกา ผมสงสัยอยู่ตลอดเวลาว่าผมเป็นใคร? ประวัติศาสตร์ของเผ่าพันธุ์ของผมเป็นมาอย่างไร? สิ่งเดียวที่ผมเรียนรู้มาจากพ่อแม่และคนเฒ่าคนแก่ก็คือว่าบรรพบุรุษของผมอพยพมาจากเมืองจีน เข้ามาอยู่ในลาว แล้วในที่สุดจึง

มาตั้งรกรากอยู่ที่อเมริกา ดังนั้น ผมจึงตัดสินใจลงทุนเดินทางไปค้นหาจุดกำเนิดและตามรอยเส้นทางการอพยพของบรรพบุรุษของผมและชาวมังกรทุกคน" จากนั้นภาพจึงตัดมาที่แผนที่ประเทศจีน โดยเริ่มที่บริเวณใกล้ๆ กรุงปักกิ่ง ฉายให้เห็นถึงสองสามแห่งที่เขาสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นหลุมฝังศพของจีเยอ (Txiv Yawg) ผู้ซึ่งชาวมังกรบางส่วน โดยเฉพาะที่อยู่ในประเทศจีนเข้าใจว่าน่าจะเป็นผู้นำคนแรกของชาวมังกรที่ได้รับกับห้วงตี้ (Faj Tim) ที่เชื่อว่าเป็นบรรพบุรุษของชาวจีน โดยการไปสัมภาษณ์นักวิชาการจีนและผู้นำชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นซึ่งเขาบอกว่าตัวเองเป็นลูกหลานของจีเยอ บทสัมภาษณ์ต่างๆ ที่ได้นั้นล้วนแล้วแต่เป็นภาษาจีนกลาง ที่สำคัญคือ คนที่อยู่ที่นั่นก็ไม่ได้เรียกตัวเขาเองว่าเป็นเหมียวหรือมังกร แต่ผู้ถ่ายทำอธิบายอยู่ตลอดในเรื่องว่าเป็นมังกรเช่นเดียวกับตนและผู้ดู

จากนั้นจึงชี้ให้เห็นภาพอื่นๆ เช่น ถ้าที่เต็มไปด้วยโลงศพที่คาดว่าเป็นชาวมังกรที่ถูกฆ่าทิ้งโดยคนอื่น ภาพของทะเลสาบดั่งติง (Dong Ting) และแผนที่ที่ผู้สร้างพยายามอธิบายโยงให้เห็นถึงเส้นทางการอพยพลงมาจากตะวันตกเฉียงใต้ จนกระทั่งมาถึงที่มณฑลกุ้ยโจว จุดเด่นของที่นี่คือเป็นภาพเหตุการณ์ที่ชาวเหมียวกำลังทำพิธีสักการะอนุสาวรีย์หินแกะสลักของอดีตผู้นำของเขา คือ จาง ชือ เหม่ (ค.ศ. 1823-1872) ผู้ที่มีบทบาทอย่างมากในการนำคนเหมียวในอดีตลุกขึ้นต่อสู้กับศัตรูที่เข้ามารุกราน ที่นี่ก็เช่นเดียวกัน ชนเผ่าเหมียวในภาพที่เห็นนั้นไม่ได้มีลักษณะร่วมทางภาษาและเครื่องแต่งกายกับชาวมังกรแม้แต่หน่อย แต่ผู้บรรยายหรือผู้สร้างก็พยายามโยงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่มี โดยเฉพาะการเพี้ยนเสียงของชื่อผู้นำคนดังกล่าวมาเป็นสำเนียงมังกรแทน และในตอนสุดท้ายของเรื่อง ยังได้ชักชวนให้พี่น้องมังกรทั่วโลกที่ได้ดูวิดีโอทัศนสารคดีประวัติศาสตร์เรื่องนี้ให้ช่วยกันบริจาคเงินเพื่อนำไปช่วยพี่น้องมังกร(ความจริงแล้วเป็นเหมียว)ที่นั่น เพื่อปรับปรุงอนุสาวรีย์และสวนสาธารณะแห่งนี้ให้สวยงามยิ่งขึ้น

สำหรับชาวมังกรอพยพและอื่นๆ ในเมืองไทยที่เป็นคนดูแล้ว เรื่องราวของสถานที่และชื่อผู้นำต่างๆ ที่ผู้ผลิตภาพยนตร์วิทัศน์เรื่องนี้ทำออกมานั้นล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องใหม่ทั้งสิ้น ไม่เคยมีในตำนานหรือนิทานที่พวกเขาสืบทอดมาจากบรรพบุรุษแม้แต่หน่อย แม้ว่าดูจะเป็นเรื่องที่ไกลตัวเขาไปมาก แต่ด้วยคำบรรยายที่พยายามเชื่อมโยงความเป็นมังกรเข้ากับภาพเหตุการณ์และสถานที่ต่างๆ ดังกล่าว ก็สามารถทำให้ผู้ที่ได้ดูคล้อยตามและเกิดความรู้สึกร่วมได้ในระดับหนึ่ง หรืออย่างน้อยภาพยนตร์วิทัศน์เรื่องนี้ก็ได้สร้างตำนานเกี่ยวกับความทรงจำร่วมของพวกเขาขึ้นอีกตำนานหนึ่งสำหรับการนำไปถกเถียงพูดคุยกันต่อไป

แน่นอนว่ากระบวนการสร้างและการขายหรือกระจายภาพยนตร์วิทัศน์เหล่านี้ย่อมอยู่บนพื้นฐานของการทำธุรกิจหรือกระบวนการค้าขาย (commercialization) เพราะผู้สร้างและผู้ขายล้วนแล้วแต่คิดถึงกำไรหรือเม็ดเงินที่จะได้จากการขายให้ลูกค้าหรือผู้ชม แต่อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการคิดและการผลิตภาพยนตร์วิทัศน์ประเภทอิงประวัติศาสตร์เหล่านี้ เจตนารมณ์

อย่างหนึ่งของผู้สร้างย่อมแฝงเอาไว้ด้วยความที่อยากจะให้ผู้ชมได้ซึมซับเรื่องราวในประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองด้วย โดยมีทั้งเรื่องราวที่มีเนื้อหาแสดงถึงความยิ่งใหญ่และความสูญเสียของเผ่าพันธุ์ที่ถูกกระทำโดยคนอื่นที่เป็นฝ่ายตรงข้ามหรือศัตรู เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

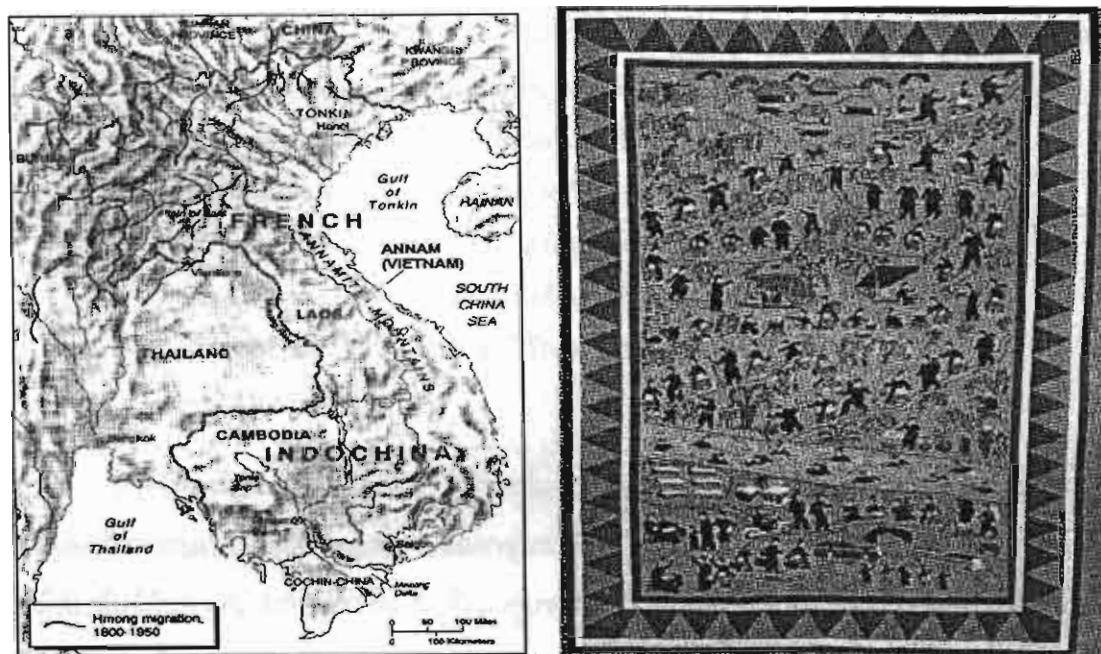
จากการสังเกตการณ์นั้น ชีดีและภาพยนตร์วิถีทัศน์เหล่านี้กับเรื่องอื่นๆ นั้นเป็นที่นิยมกันมากในหมู่มนัง โดยเฉพาะในชุมชนที่ทำการศึกษากับข้อมูล เพราะเกือบจะทุกครัวเรือนมีเครื่องรับโทรทัศน์และเครื่องเล่นซีดีเป็นของตัวเอง ดังนั้น โอกาสที่จะได้ดูหนังมังเรื่องต่างๆ จึงมีมาก ไม่ว่าจะเป็นปกติภายในครอบครัว หรือในเทศกาลและโอกาสต่างๆ แต่ที่พบเห็นเป็นประจำคือในงานศพ โดยเจ้าภาพจะยืมและเช่าซีดีมาฉายในเต็นท์ที่ตั้งเอาไว้นอกบ้าน เพื่อให้เพื่อนบ้านที่มาร่วมงานศพในเวลากลางคืนนั้นได้นั่งดูกัน ส่วนในบ้านก็จะมีกรอบพิธีไปตามปกติ จากการสังเกตนั้น พบว่าคนรุ่นใหม่มักจะไปมุงที่หน้าจอโทรทัศน์มากกว่าที่จะเข้าไปสังเกตการประกอบพิธีกรรม หรือแม้แต่การเข้าไปร่วมวงสนทนาและการเล่านิทานกับตำนานของผู้เฒ่าผู้แก่ในบ้านศพ

เรื่องเล่าบนลายผ้าปักและผ้าเขียน

เทคโนโลยีสมัยใหม่อีกอย่างหนึ่งที่นำเสนอเกี่ยวกับอัตลักษณ์ความทรงจำร่วมของชาวม้งคือลวดลายบนผืนผ้าปักและผ้าเขียน การทำลวดลายหัตถกรรมผ้าปักนั้นเป็นงานหลักของหญิงชาวม้ง โดยพื้นฐานแล้วเป็นการทำเพื่อนำมาประดับลงบนเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายให้มีสีสันและลวดลายสวยงาม โดยเฉพาะชุดที่หนุ่มสาวใช้สวมใส่ในการออกงานเฉลิมฉลองเทศกาลปีใหม่ประจำปี อย่างไรก็ตาม ในระยะหลังที่มีธุรกิจการท่องเที่ยวเข้ามา ทำให้ผลิตภัณฑ์งานฝีมือเหล่านี้กลายมาเป็นสินค้าหลักของชาวม้ง โดยเฉพาะในยุคที่พี่น้องม้งอพยพจากลาวเข้ามาอยู่ในศูนย์อพยพต่างๆ นั้นได้พัฒนาสีสันและลวดลายต่างๆ ขึ้นมามากมาย ในช่วงปี พ.ศ. 2520-2530 ลวดลายบนผืนผ้าที่ผลิตในยุคหลังนั้นนอกจากจะเป็นลายดั้งเดิมที่เน้นความสวยงามและสีสันแล้ว มักมีการออกแบบที่ผู้ผลิตแฝงเอาไว้ด้วยความคิดที่พยายามบอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของตนลงบนผืนผ้าอีกด้วย

แต่เดิมนั้นลวดลายและรูปแบบของงานผ้าปักม้งที่นิยมทำกันเพื่อเสื้อผ้าชุดแต่งกาย เป็นลวดลายแบบโดยอิงตามสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติแวดล้อมบนภูเขา เช่น ลายกันหอย ลายหอยเบี้ย ลายดอกกระถิน ลายเมล็ดมะระ ลายบากไม้ ฯลฯ แต่ในระยะที่เข้ามาอยู่ในศูนย์อพยพนี้เอง ชาวม้งได้ออกแบบลวดลายงานปักใหม่ โดยพยายามบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตที่อยู่รอบตัวคน ซึ่งมีลักษณะเป็นภาพที่สื่อให้เห็นความสัมพันธ์กันและกันมากขึ้น เช่น ภาพคนกำลังเก็บผลผลิตทางการเกษตรอยู่ในสวน สัตว์ป่า ต้นไม้ ตัวบ้านและผู้คนวิ่งเล่น ฯลฯ อยู่ในผืนผ้าปักเดียวกัน

นอกจากนั้นยังมีการปกกลวดลายภาพใหญ่ที่บอกเล่าเรื่องราวการอพยพของชาวม้ง จากประเทศจีนจนถึงประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา โดยมีแผนที่ประเทศที่เป็นเส้นทางผ่านของคนม้ง ทวีปเอเชียและอเมริกาเหนือเป็นหลัก ภาพลายปักดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการที่ชาวจีนรุกรานและแย่งที่ทำมาหากินที่อยู่อาศัยของชาวม้ง จึงต้องอพยพเข้าสู่ประเทศเวียดนาม ลาว ไทยและพม่า โดยที่ลาวกับไทยนั้นมักจะเห็นการนำเสนองานที่ทหารคอมมิวนิสต์ถืออาวุธไล่ฆ่าชาวม้ง จึงต้องอพยพหลบหลีกจนหลานข้ามแม่น้ำโขงเข้าสู่ฝั่งไทย แล้วมีทหารตำรวจมาคอยคุ้มกัน มีรถเมล์มาจอดรอรับแล้วพาไปอยู่ในศูนย์อพยพ จากนั้นเป็นภาพที่ชี้เครื่องบินข้ามน้ำข้ามทะเลไปตั้งรกรากในทวีปอื่นๆ ทั่วโลก

รูปที่ 14 เปรียบเทียบแผนที่การอพยพที่ทำโดยเทคโนโลยี กับที่ทำด้วยผ้าปัก

เรื่องราวบนผืนผ้าปักเหล่านี้นอกจากเป็นความตั้งใจของผู้ปักในการบันทึกความทรงจำของตัวเองเอาไว้ กับต้องการบอกเล่าเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ของตนให้กับลูกหลานแล้ว ยังเป็นความพยายามในการที่จะสื่อให้คนอื่นที่ได้พบเห็นหรือซื้อไปนั้นได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับชาวม้งด้วย โดยการสื่อผ่านงานศิลปะที่เป็นขึ้นเอกลักษณ์อันโดดเด่นของกลุ่มชาติพันธุ์ เพราะคนที่ปักผ้าเหล่านี้มีข้อจำกัดในการนำเรื่องราวต่างๆ ของตนเองมานำเสนอในรูปแบบของงานเขียนอย่างคนรุ่นใหม่ อย่างไรก็ตาม เท่าที่สัมภาษณ์และสังเกตนั้น ลูกค้าส่วนใหญ่ที่ซื้องานผ้าปักกลวดลายต่างๆ เหล่านี้นั้นจะเป็นคนม้ง โดยเฉพาะม้งในประเทศตะวันตก ซึ่งในสหรัฐอเมริกานั้น ผู้เขียนได้พบเห็นในแทบจะทุกหลังคาเรือนที่มีโอกาสได้ไปเยี่ยมชม

สำหรับลายผ้าเขียน ซึ่งเป็นงานหัตถกรรมของหญิงมั่งเขี้ยวหรือมั่งดำนั้น แม้จะไม่มี การดัดแปลงหรือประยุกต์เอาระบบเทคโนโลยีทางการผลิตสมัยใหม่มาสื่อเนื้อหาของความเป็นอัตลักษณ์และความทรงจำร่วมทางประวัติศาสตร์ในบริบทของการค้าที่ชุมชนดอยปุยในปัจจุบัน แต่จากคำอธิบายของกลุ่มแม่บ้าน ลวดลายต่างๆ ที่เขียนด้วยขี้ผึ้งและลายปักผ้าของหญิงมั่งดำนั้น มีที่มาจากประวัติศาสตร์ว่าเป็นการนำเอาระบบตัวหนังสือเขียนของชาวมั่งมาประยุกต์เป็นลวดลายบนผืนผ้าให้ดูเป็นงานศิลปะที่สวยงาม เพื่อไม่ให้คนจีน(ฝ่ายตรงข้าม)สามารถขโมยเอาไปใช้ได้ ตั้งแต่ในยุคที่มีการต่อสู้แย่งชิงพื้นที่และอำนาจกันในประเทศจีน ตามคำอธิบายของกลุ่มแม่บ้านมั่ง เหตุผลดังกล่าวจึงเป็นที่มาที่ทำให้มั่งไม่มีตัวหนังสือเขียนเป็นของตัวเองในปัจจุบัน นอกจากนั้นแล้วนางไป (นามแฝง) แม่คำมั่งเขี้ยวคนหนึ่งในหมู่บ้านยังอธิบายต่ออีกว่า

จากการที่ได้ไปเที่ยวและหาซื้อสินค้าประเภทเสื้อผ้าจากพี่น้องมั่งที่เมืองเหวินชาน มณฑลยูนนาน ประเทศจีน คนเฒ่าคนแก่ที่นั่นอธิบายให้ทราบว่าเส้นสีแดงสองเส้นตามแนวขวางตรงกลางกระโปรงของผู้หญิงมั่งเขี้ยวหรือมั่งดำนั้นเป็นสัญลักษณ์ของแม่น้ำฮวงโหหรือแม่น้ำเหลือง (dlej dlaag) กับแม่น้ำแยงซีเกียง (dlej ntev) ซึ่งเป็นบริเวณที่บรรพบุรุษของชาวมั่งเคยอาศัยอยู่ในอดีตกาล เมื่อต้องถูกแย่งชิงที่แล้วแยกย้ายลงมาทางใต้ บรรพบุรุษจึงเอามาใส่หรือบันทึกเป็นสัญลักษณ์ไว้ในลายกระโปรงเพื่อสอนลูกหลานชาวมั่งในรุ่นต่อๆ มา

ตัวอย่างทั้งสาม คือสิ่งพิมพ์ วิดีทัศน์และลายผ้าที่ยกมาในที่นี้ล้วนแล้วแต่นับยะของการบ่งบอกถึงความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์มั่ง ในบริบททางประวัติศาสตร์ที่มีปฏิสัมพันธ์กันยาวนานกับชาวจีน ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หลักที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกในการสูญเสียดินแดนและอิสรภาพของชาวมั่งจนต้องถอยร่นมาสู่ดินแดนที่อยู่ในปัจจุบัน การที่ชาวมั่งพยายามสืบทอดเรื่องราวดังกล่าวโดยผ่านในรูปแบบเดิมที่เป็นเรื่องเล่า ตำนาน พิธีกรรมและบทเพลง กับรูปแบบใหม่ที่เป็นสิ่งพิมพ์ วิดีทัศน์และลายผ้าปัก จึงเป็นกลไกอย่างหนึ่งในการสืบทอดเรื่องราวในอดีตต่อไปยังรุ่นหลังได้ ทั้งนี้ ความพยายามนิยามและสรรหาความเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเองดังกล่าวนั้นสอดคล้องกับคำอธิบายของ Woodward (1997:2) ที่ว่า

อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่บ่งบอกให้เราทราบว่าเราเป็นใครและเราสัมพันธ์กับคนอื่นอย่างไรบ้าง อัตลักษณ์ทำให้เราทราบว่าเราเหมือนหรือแตกต่างจากคนอื่นรอบข้างอย่างไร อัตลักษณ์อาจจะมีลักษณะที่หลากหลาย ตัวอย่างเช่นความสุดโต่งของความแตกต่างและความขัดแย้งกันในระดับชาติและระดับกลุ่มชาติพันธุ์ โดยการรวมเข้าไว้หรือกีดกัน

ออกไป ความเป็นคนในหรือคนนอก และความเป็น “เรา” และความเป็น “เขา” [แปลโดยผู้เขียน]

คำจำกัดความดังกล่าวสอดคล้องกับสิ่งที่ Jenkins (1996) และ Eriksen (1993) ได้อภิปรายในหนังสือของทั้งคู่ สำหรับความเหมือนหรือคล้ายกัน ซึ่งเป็นลักษณะร่วมสายโลหิต (shared descent) นั้น Keyes (1976) และ Eriksen (1993) ชี้ให้เห็นว่าเป็นองค์ประกอบพื้นฐานในการแยกแยะความเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเอง แม้ว่าสมาชิกในกลุ่มชาติพันธุ์จะไม่สามารถพิสูจน์หรือสืบกลับไปยังบรรพบุรุษร่วมคนเดียวกันได้อย่างถูกต้อง แต่ความที่มีตำนานเล่าต่อๆ กันมายาวนาน ทำให้ทุกคนซึมซับและคิดอยู่เสมอว่าคนที่กล่าวถึงนั้นเป็นบรรพบุรุษร่วมของสมาชิกทุกคนในกลุ่มที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน ประการสำคัญคือ การสร้างความรู้สึกร่วมของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์นั้นก็เช่นเดียวกันกับในระดับรัฐชาติ คือมักจะต้องมีฝ่ายตรงข้ามเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่เสมอ โดยเฉพาะศัตรูหรือกลุ่มที่เคยเป็นคู่ขัดแย้งกับตน ที่เรื่องราวของความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายมักจะถูกนำมาผลิตซ้ำอยู่บ่อยๆ โดยผ่านกิจกรรมหรือเวทีต่างๆ เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มรู้สึกเกลียดชังคนอื่นที่เป็นศัตรู ในขณะที่จะต้องรักและมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในกลุ่ม ในกรณีของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งนั้น Tapp (1986:176) ได้กล่าวถึงกระบวนการดังกล่าวอยู่บ้างโดยใช้คำว่า “จิตสำนึกทางประวัติศาสตร์” (historical consciousness) อย่างไรก็ตาม งานศึกษาของ Tapp ไม่ได้ชี้ให้เห็นถึงการสูญเสียหรือเจือจางลงของอัตลักษณ์หรือสำนึกร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากผลกระทบของชาติและกระแสโลกาภิวัตน์แต่อย่างใด และที่สำคัญคือไม่ได้ศึกษาถึงรูปแบบหรือกลไกใหม่ที่ชาวม้งใช้ในผลิตซ้ำและสร้างใหม่ซึ่งอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

ฟริตแมนได้กล่าวเอาไว้ว่า “ประวัติศาสตร์เป็นมายาคติที่ถูกสร้างขึ้น ในความหมายที่ว่ามันเป็นตัวแทนของอดีตที่สามารถเชื่อมโยงเข้ากับอัตลักษณ์ที่เป็นปัจจุบัน” (Friedman 1992:195) ที่มากไปกว่านั้นฟริตแมนยังได้ยืนยันจุดยืนของตัวเองว่า “ผมไม่ได้ตั้งใจที่จะตัดสินลงไปที่สิ่งที่นำเสนอไปนั้นมันถูกหรือผิด แต่ผมต้องการที่จะทำความเข้าใจและชี้ให้เห็นถึงบริบทต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์มากกว่า” จุดยืนและเนื้อหาที่ได้นำเสนอในบทนี้ก็เช่นเดียวกัน ไม่ได้พยายามหาข้อสรุปว่าอัตลักษณ์ที่เป็นความทรงจำร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งซึ่งถูกนำเสนอผ่านกลไกทั้งสามอย่างนั้นเป็นเรื่องราวที่เป็นจริงในอดีตหรือไม่ และอันไหนที่ถูกต้องมากกว่า แต่ต้องการชี้ให้เห็นว่าอัตลักษณ์ที่เป็นความทรงจำของชาวม้งนั้นมีหลากหลาย และมันถูกผลิตซ้ำและสร้างขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา โดยอาศัยกลไกทางสังคมและเทคโนโลยีที่เหมาะสมในแต่ละยุค

ปัจจุบันประชากรของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งได้กระจายกระจายไปอยู่ในประเทศต่างๆ ทั่วโลก คนเฒ่าคนแก่กำลังกังวลกันว่าคนรุ่นใหม่ไม่ได้สนใจประวัติศาสตร์และเก็บรักษาอัตลักษณ์ความ

เป็นมั่งอีกต่อไป เพราะไม่สนใจเรื่องเล่าและพิธีกรรมที่ล้นแล้วแต่แฝงเอาไว้ซึ่งประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ของเผ่าพันธุ์ นอกจากนั้นแล้วอัตลักษณ์ที่เป็นความทรงจำร่วมของชาวม้งกำลังถูกทำให้เจือจางลงไป ด้วยเพราะผลของนโยบายการสร้างรัฐชาติและกระแสของโลกาภิวัตน์ อย่างไรก็ตาม ในทางกลับกัน ชาวม้งได้อาศัยความเป็นโลกาภิวัตน์ที่มาพร้อมกับเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ บวกกับความสัมพันธ์ทางการค้าและเครือข่ายที่เป็นทุนทางสังคมเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ ในการผลิตซ้ำและสร้างขึ้นมาใหม่ซึ่งอัตลักษณ์ความทรงจำของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง

เช่นเดียวกับกลุ่มคนชาติพันธุ์หรือเชื้อชาติอื่นๆ ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ข้ามพรมแดนของรัฐชาติ (transnationality) ของม้งนำมาซึ่งโอกาสอันได้เปรียบในการสร้างและต่อยอดความเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่เกี่ยวกับความทรงจำร่วมทางประวัติศาสตร์ โดยกลไกอย่างน้อยสามอย่างที่ได้นำเสนอมาข้างต้น คือ ระบบตัวเขียนและสิ่งพิมพ์ภาษาม้ง ภาพยนตร์วีดิทัศน์ และซีดีสารคดี และหัตถกรรมผ้าปัก กลไกดังกล่าววนซ้ำเคลื่อนไปควบคู่กับสามเครือข่ายหลัก คือ เครือข่ายของระบบเครือข่ายในสังคมม้ง เครือข่ายการค้าที่เป็นปฏิบัติการหลักของระบบทุนนิยม และเครือข่ายทางศาสนา อันเป็นเครือข่ายที่โยงใยและก้าวข้ามเส้นแบ่งพรมแดนของรัฐชาติ ฉะนั้น วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งจึงไม่ได้ถูกจำกัดอยู่แต่เฉพาะในบริเวณใดบริเวณหนึ่ง หากแต่มีความเป็น deterritorialization ในขณะที่อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งก็ได้เป็นเฉพาะรูปแบบเดียวและหยุดนิ่งตายตัว แต่มีความหลากหลายและความเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลา

อัปพาดูราย (Appadurai 2002) ชี้ให้เห็นว่ากระแสโลกาภิวัตน์นั้นเต็มไปด้วยมิติของการเชื่อมโยงและเคลื่อนไหลของ 5 อย่าง คือ การเคลื่อนไหลทางชาติพันธุ์ (ethnoscapes) ที่ผู้คนเดินทางข้ามพรมแดนไปมาในลักษณะของผู้อพยพ คนทำงานและนักท่องเที่ยว การเคลื่อนไหลข้อมูลข่าวสาร (mediascapes) ที่นำเอาข้อมูลข่าวสารและภาพลักษณ์ไปเผยแพร่ในรูปของสิ่งพิมพ์และสื่อบันเทิง การเคลื่อนไหลทางเทคโนโลยี (technoscapes) ที่กระจายอุปกรณ์หรือเครื่องมือทันสมัยและพืชพรรณไปในวงกว้าง การเคลื่อนไหลทางการเงิน (finanscapes) ที่ทำให้ผู้คนทำการซื้อขายและหันมาใช้ระบบเงินตราแลกเปลี่ยน และการเคลื่อนไหลทางความคิดหรืออุดมการณ์ (ideoscapes) ที่เคลื่อนไหลไปด้วยจินตนาการของผู้คนที่มีความสัมพันธ์ร่วมของความเป็นรัฐ ชนชาติหรือกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งลักษณะที่เด่นชัดของทั้ง 5 อย่างนี้อยู่ที่การเคลื่อนไหลข้ามเส้นแบ่งพรมแดนทางสังคม วัฒนธรรมและกายภาพกับการเมือง ดังนั้น ตัวอย่างทั้งสามที่ได้นำเสนอมาข้างต้น ความเป็นกระแสโลกาภิวัตน์ (globalization) จึงมิได้ทำลายความเข้มแข็งของระบบเครือข่ายและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวม้งเสมอไป หากแต่กลับเชื้อประโยชน์และถูกนำมาใช้อย่างสอดคล้องกับการขยายระบบเครือข่ายความสัมพันธ์และสร้างความเป็นชุมชนในจินตนาการ (imagined community) ในหมู่ม้งที่อาศัยอยู่ในประเทศต่างๆ ทั่วโลก

¹ มีหลายตำนานเกี่ยวกับการสูญหายไปของระบบตัวเขียนภาษาม้งในอดีต บางตำนานบอกว่าเป็นเพราะถูกน้ำท่วม บางตำนานบอกว่าเป็นเพราะถูกม้ากินไป บางตำนานบอกว่าเป็นเพราะไม่ต้องการให้คนจีน ซึ่งเป็นผู้รุกราน ได้รับรู้เรื่องราวของตน คนม้งจึงกินเข้าไปในท้อง รวมทั้งบอกว่าผู้หญิงม้งนำมาปักเป็นลวดลายลงบนผืนผ้า เป็นต้น

² ในยุคของสงครามเย็นที่เน้นความเป็นชาตินิยมสูงนั้นรัฐบาลไทยเคยมีนโยบายสั่งห้ามการเผยแพร่ระบบตัวหนังสือเขียนดังกล่าว การสอนต่อๆ กันนั้นต้องใช้วิธีหลบซ่อนเอา ทั้งนี้รัฐบาลไทยได้พยายามสร้างระบบตัวเขียนภาษาม้งขึ้น โดยใช้ตัวอักษรไทยเป็นหลัก แต่ในที่สุดก็ไม่เป็นที่นิยมกัน เช่นเดียวกับในประเทศเพื่อนบ้านอย่างลาว เวียดนามและจีนที่รัฐบาลใช้ตัวหนังสือเขียนของประเทศมาเขียนภาษาม้ง แต่ก็ไม่เป็นที่นิยม เพราะมีข้อจำกัดในการใช้สื่อสารข้ามพรมแดนของชาติ เนื่องจากคนม้งกระจายอยู่ทั่วโลก ฉะนั้น ระบบที่เป็นตัวโรมันนี้จึงมีข้อดีกว่า ในส่วนของคนม้งเองนั้นมีบางกลุ่มก็พยายามสร้างระบบตัวเขียนของตนเองขึ้นใหม่ โดยอ้างว่าระบบตัวโรมันนั้นเป็นของฝรั่งชาวตะวันตก แต่ว่าระบบใหม่ที่เกิดขึ้นนั้นก็ยังมีข้อจำกัดที่ไม่สามารถใช้กับเครื่องพิมพ์ดีดหรือโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ใช้กันเป็นสากลด้วย

³ ตอนเริ่มต้นนั้นศูนย์นี้ตั้งอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ ต่อมาได้ย้ายไปอยู่ที่ประเทศกัวนา ในอเมริกาใต้ แล้วย้ายมาอยู่ที่ประเทศฟิลิปปินส์ และล่าสุดได้ย้ายสำนักงานกลับมาอยู่ที่ประเทศไทยอีกครั้งหนึ่งเมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมา

⁴ ในกรณีของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งนั้น คำว่า มะ-ซัว (Mab-Sua) ซึ่งแปลตามศัพท์ว่าคนพื้นราบกับคนจีน นั้นถูกนำมาใช้อยู่เสมอเมื่อต้องการสื่อให้เป็นที่เข้าใจว่าเป็น "คนอื่น" ที่ไม่ใช่ม้ง หรือไม่ใช่ "พวกเรา" (Peb Hmoob)

บทที่ 6

บทสรุปและวิเคราะห์

รูปแบบการค้าหรือสืประเพณีของสินค้าหลักที่ทำการผลิตและการขายโดยชาวม้งบ้านดอยปุย คือยาเสพติด พืชเชิงพาณิชย์ สินค้าท่องเที่ยวและหัตถกรรมฝีมือกับสื่อบันเทิง ซึ่งเป็นการค้าที่ไร้พรมแดนที่ได้นำเสนอโดยละเอียดในสื่บทก่อนหน้านี้เน้นเกี่ยวกับการวิเคราะห์ในสามประเด็นด้วยกัน คือ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในบริบทการกดทับของอุทยานแห่งชาติ การสร้างอัตลักษณ์และเปิดพื้นที่ทางสังคมในบริบทของรัฐไทย และการตอกย้ำความทรงจำร่วมทางประวัติศาสตร์ในกระแสโลกาภิวัตน์ที่ก้าวข้ามเส้นแบ่งพรมแดนทางกายภาพและการเมืองของชาติ

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในบริบทการกดทับของอุทยานแห่งชาติ

การที่พื้นที่มีสามลักษณะ คือ พื้นที่ทางกายภาพและการเมือง (geopolitical space) พื้นที่ทางสังคม (social space) และพื้นที่ทางวัฒนธรรม (cultural space) (ยศ 2548) สามารถนำมาวิเคราะห์การทับซ้อนของเส้นแบ่งพรมแดน (boundary) ของพื้นที่ทั้งสามลักษณะดังกล่าว ซึ่งเกิดขึ้นในชุมชนม้งดอยปุย นั่นคือ พื้นที่ทางกายภาพและการเมืองของชุมชนกับอุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุยนั้นมีเส้นแบ่งทางภูมิศาสตร์ที่ชัดเจน โดยอาศัยแนวสันเขา ลำห้วย ถนน และอื่นๆ เป็นหลัก ซึ่งเป็นพื้นฐานของการกำหนดเส้นแบ่งเขตการปกครองโดยทางราชการ โดยเฉพาะการถูกขีดเส้นให้เป็นพื้นที่เขตอนุรักษ์ในรูปของอุทยานแห่งชาติที่มีการบังคับใช้ในทางกฎหมายเฉพาะ ซึ่งกฎหมายอุทยานแห่งชาติดังกล่าวมีฐานความคิดที่ห้ามคนอยู่กับป่า เพราะมองว่าคนเป็นตัวการในการทำลายป่าและทรัพยากรธรรมชาติ ในขณะที่พื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรม ที่เป็นการค้าและความสัมพันธ์ทางสังคมของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนั้นเป็นปรากฏการณ์ในวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้านที่เลื่อนไหลและก้าวข้ามเส้นแบ่งพรมแดนทางกายภาพและการเมืองดังกล่าวข้างต้นอยู่ตลอดเวลา ทำให้ความขัดแย้ง กระบวนการตอบโต้ การเจรจาต่อรอง รวมทั้งการประสานความร่วมมือระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องอุทยานแห่งชาติกลายเป็นปฏิบัติการทางสังคมในการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทของพื้นที่ทางกายภาพและการเมือง

การขีดเส้นแบ่งพื้นที่ทางภูมิศาสตร์และการเมืองอันมีกฎหมายของรัฐบาลรองรับและบังคับใช้ โดยในระดับนโยบายนั้นมีการกำหนดให้เป็นเขตป่าหวงห้าม ในปี พ.ศ. 2492 ต่อมาในปี พ.ศ. 2507 พื้นที่ตั้งและที่ทำกินของหมู่บ้านได้ถูกประกาศให้เป็นเขตป่าสงวน และปี พ.ศ. 2524 ถูกประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย และต่อมาในปี พ.ศ. 2528 กับ 2529 ถูกจัดให้อยู่ในพื้นที่ชั้น

คุณภาพลุ่มน้ำ 1B จากนั้นในปี พ.ศ. 2533 และ 2536 มีการศึกษาและจัดทำแผนการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย รวมทั้งการกลายมาเป็นหนึ่งในชุมชนเป้าหมายตามแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาชุมชน สิ่งแวดล้อมและการควบคุมพืชเสพติดบนที่สูง ที่เริ่มดำเนินการระยะแรกในปี พ.ศ. 2535-2539 อันเป็นกรอบรองรับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ กับทั้งยังมีการอาศัยช่องทางของกฎหมายและแนวนโยบายดังกล่าวในการแสวงหาผลประโยชน์โดยเจ้าหน้าที่บางรายในพื้นที่นั้น ล้วนแล้วแต่เป็นมาตรการทางกฎหมายอันเป็นอำนาจกดทับจากรัฐที่มีต่อการอยู่อาศัยและการทำมาหากินของชาวบ้านดอยปุยที่ตั้งรกรากอยู่ที่นี่มาก่อน ที่มากไปกว่านั้นคืออุปสรรคของการพัฒนาชุมชนและการทำมาหากินที่จำเป็นต้องมีสิ่งปลูกสร้างถาวรที่เกี่ยวกับความจำเป็นขั้นพื้นฐาน คือถนนหนทาง ไฟฟ้า ประปาภูเขา ที่พักอาศัย ฯลฯ ที่ขัดต่อกฎหมายอุทยานฯ

ภายใต้บริบทการกดทับจากอุทยานแห่งชาติดังกล่าว ชาวม้งในชุมชนดอยปุยได้พยายามปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ด้วยวิธีการตอบโต้ ต่อรอง และประสานความร่วมมือทั้งโดยคนในชุมชนเองกับการอาศัยความร่วมมือและอำนาจจากภาคส่วนต่างๆ ที่อยู่ภายนอกอุทยานแห่งชาติ ที่เห็นเด่นชัดที่สุดคือการอาศัยการค้าเป็นกลไกในการสร้างความชอบธรรมและปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับอุทยานแห่งชาติ ประการแรก ในบริบทของการผลิตและการค้าฝิ่นนั้น กระบวนการส่งเสริมพืชทดแทนฝิ่นที่ริเริ่มดำเนินการโดยในหลวงและรัฐบาลที่ร่วมมือกับหน่วยงานระหว่างประเทศ โดยมีดอยปุยและชุมชนม้งใกล้เคียงในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยเป็นจุดเริ่มต้นนั้น นับเป็นปฏิบัติการเบื้องต้นในการถ่วงดุลย์อำนาจความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่อุทยานฯ กับชาวบ้าน โดยเฉพาะพระบารมีปกเกล้าของในหลวงและองค์ราชินีที่ทรงเสด็จแปรพระราชฐานที่พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ตั้งแต่ช่วงกลางทศวรรษ 2500 แล้วมีพระราชปฏิสัมพันธ์กับผู้นำชาวบ้านดอยปุยแบบเป็นกันเองเสมือนเป็น “เพื่อนบ้านกัน” ทำให้ชาวบ้านมีความมั่นใจในการอยู่อาศัยอย่างถาวรในพื้นที่มากขึ้น รวมทั้งการแสวงหาทางออกร่วมกันอย่างปรองดองที่พระองค์ทรงทรงแนะนำแก่ชาวบ้านและเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ ในยามที่เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ได้ใช้อำนาจตามกฎหมายกดทับชาวบ้านจนได้รับความเดือดร้อน เป็นต้น ประการที่สอง การผลิตและการค้าพืชเชิงพาณิชย์ โดยเฉพาะลิ้นจี่ที่เป็นพืชหลักที่สำคัญที่สุดของชุมชนม้งดอยปุย นั้นก็มีความต่อเนื่องและลักษณะที่คล้ายกับบริบทของการผลิตและการค้าฝิ่นเช่นกัน นอกจากการอาศัยพระบารมีปกเกล้าจากในหลวงและองค์ราชินี โดยวิธีการถวายฎีกาเมื่อยามที่ได้รับการกดทับจากการกระทำอันไม่เป็นธรรมจากเจ้าหน้าที่แล้ว ชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนจากการตั้งด่านสกัดการเข้าออกสวนลิ้นจี่ยังได้ตอบโต้โดยอ้างเรื่องของการไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกิน จึงไม่สามารถเสียภาษีที่ดินและรายได้จากการขายผลผลิตลิ้นจี่ให้เจ้าหน้าที่บ้านเมือง การประสานความร่วมมือเพื่อการปลูกและฟื้นฟูป่าใน

พื้นที่ร่วมกับหน่วยงานอุทยาน หน่วยดับไฟป่าและเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองก็เป็นอีกกลไกหนึ่งที่ช่วยลดความขัดแย้งและความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ที่สำคัญคือการนำเอาพิธีกรรมมาเป็นสัญลักษณ์ในการสาบานตนระหว่างทั้งสองฝ่าย เพื่อไม่ให้เกิดการกลั่นแกล้งซึ่งกันและกัน ประการสุดท้ายคือ การค้ากับการท่องเที่ยว ถึงแม้ว่าอุทยานแห่งชาติจะมีอำนาจตามกฎหมายในพื้นที่ แต่นโยบายการท่องเที่ยวของรัฐบาลกลาง กับแผนและแนวทางปฏิบัติของจังหวัดและภาคธุรกิจเอกชนในการตอบสนองต่อนโยบายของรัฐดังกล่าวก็ทับซ้อนและก้าวข้ามเส้นแบ่งทางกายภาพของอุทยานแห่งชาติ แม้แต่อุทยานแห่งชาติเองก็ต้องหันมาตอบสนองนโยบายการท่องเที่ยวของรัฐด้วยการดำเนินธุรกิจเพื่อหารายได้เสียเอง จึงทำให้ธุรกิจการค้ากับการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นและดำเนินการโดยชาวม้งในชุมชนดอยปุยนั้นเกิดความชอบธรรมขึ้นมา อันกลายมาเป็นกลไกสำคัญในการต่อรองเพื่อปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับอุทยานแห่งชาติ ดังนั้น จึงเป็นเรื่องไม่ลำบากมากนักกับการที่ชาวบ้านจะอาศัยหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ กับภาคธุรกิจ รวมทั้งสื่อภายนอกในการช่วยกดดันและขอความร่วมมือจากอุทยานฯ เพื่ออนุญาตให้สร้างถนนและนำไฟฟ้าเข้าไปยังหมู่บ้านได้ในที่สุด โดยสรุปแล้ว รูปแบบและกระบวนการของการค้าทั้งสามดังกล่าว ซึ่งเป็นระบบทุนนิยมที่ไร้ซึ่งพรหมแดนแต่ได้แทรกซึมหรือแอบแฝงอยู่ในทุกอณูของพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวบ้าน ได้กลายเป็นกลไกหลักที่ชาวบ้านนำมาใช้ในการปรับความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ กับสร้างความชอบธรรมในการอยู่อาศัยในพื้นที่อนุรักษ์

การสร้างอัตลักษณ์และพื้นที่ทางสังคมในบริบทของรัฐไทย

อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่บ่งบอกให้เราทราบว่าเราเป็นใครบนพื้นฐานของความสัมพันธ์กับคนรอบข้าง ซึ่งความเป็นตัวตนหรือความ “เหมือนกัน” ของเรานั้นย่อมมีนัยของความ “แตกต่าง” จากคนอื่นที่เราปฏิบัติสัมพันธ์ด้วย อันเป็นพื้นฐานของการขีดเส้นแบ่งความเป็นคนในหรือคนนอก และความเป็น “เรา” กับความเป็น “เขา” ในสังคม (Woodward 1997:2) ประการต่อมา อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นดังที่เดวิด ไลติน เปรียบเปรยว่า “อัตลักษณ์ไม่ได้เป็นมรดกที่ตกทอดมาเหมือนสีผิว แต่ถูกสร้างขึ้นเหมือนรูปของศิลปะ” (Laitin 1998: 11) การเติบโตขึ้นของเด็กนั้นค่อยๆ ซึมซับเอาสำเนียงภาษาพูด วัฒนธรรม รวมทั้งจิตสำนึกที่เรียนรู้จากครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติ ทั้งโดยที่ตัวเองรู้ตัวและไม่รู้ตัว อัตลักษณ์จึงเป็นสิ่งที่ถูกสร้างหรือก่อรูปขึ้นโดยกระบวนการทางสังคม เมื่อตกผลึกแล้วอาจจะเป็นคงความเป็นลักษณะเฉพาะ สั้นไหล หรือเปลี่ยนรูปไป บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นกับคนอื่น (Berger and Luckmann 1966: 173) อันเป็นลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่ง และประการสำคัญคือ อัตลักษณ์มีลักษณะที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นในตัวปัจเจก กลุ่ม หรือองค์กร

กับทั้งยังเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและใช้เป็นกลไกโดยตัวเองหรือคนอื่นก็ได้ โดยเฉพาะการนำเอาอัตลักษณ์มาเป็นกลไกหรือเครื่องมือ (instrument) ที่สามารถขายได้ (marketable identity) โดยพยายามสร้างและนำเสนอความเป็นของแท้ (authenticity) ของวัฒนธรรมหรือวัตถุที่เสนอขายให้นักท่องเที่ยว (de Vos 1995)

การผลิตและค้าฝิ่น กลายอัตลักษณ์ที่เด่นชัดอย่างหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในระหว่างที่ผ่านมา ซึ่งเป็นผลตกทอดที่เกิดขึ้นตั้งแต่ยุคล่าอาณานิคมที่อังกฤษและชาวตะวันตกอื่นนำมาเป็นสินค้าแลกเปลี่ยนกับเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการเข้าครอบครองประเทศจีน จนกระทั่งตกทอดมาถึงชาวม้งและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่อยู่บนพื้นที่สูงอันมีลักษณะของภูมิอากาศที่เหมาะสมกับการปลูกฝิ่น ด้วยวัตถุประสงค์ของรัฐบาลจีนในการส่งเสริมให้พวกเขาเป็นผู้ผลิตฝิ่นดิบป้อนคนเสพในประเทศแทนการนำเข้าจากตะวันตกออกกลาง เมื่อชาวม้งต้องอพยพเข้ามาสู่ดินแดนที่ปัจจุบันเป็นพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย จึงมาพร้อมกับวัฒนธรรมของการปลูกและการใช้ฝิ่น ในยุคของการเป็นเมืองขึ้นของตะวันตกถึงยุคสงครามเย็น ม้งในแถบนี้ถูกทั้งเจ้าอาณานิคมอย่างฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา(ซีไอเอ) และรัฐบาลไทยใช้ให้เป็นผู้ปลูกฝิ่นเพื่อผลประโยชน์ทางการค้าและการเสพของชน(จีน)ในประเทศ จนกระทั่งภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองที่มีการจัดตั้งองค์การสหประชาชาติขึ้น องค์การดังกล่าวจึงกลายมาเป็นกลไกสำคัญของประเทศตะวันตกผู้ได้รับผลกระทบจากฝิ่นและเฮโรอีนที่ผลิตกันมากในบริเวณสามเหลี่ยมทองคำ ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ที่ชาวม้งอาศัยอยู่ด้วย ในการผลักดันให้รัฐบาลไทยต้องใช้มาตรการทางกฎหมายกับขบวนการค้าและการเสพฝิ่นในประเทศ ประกอบกับเพื่อเป็นการทำลายชั่วคราวจากการเมืองที่อาศัยเงินจากการค้าฝิ่นมาทำงานทางการเมืองในยุคนั้น ทำให้รัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต้องออกประกาศคณะปฏิวัติให้การค้าและเสพฝิ่นกลายเป็นของผิดกฎหมายตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2502 เป็นต้นมา

ภายใต้บริบทของประเทศไทยที่ฝิ่นถูกกำหนดให้กลายเป็นของผิดกฎหมาย ปฏิบัติการของรัฐและนานาชาติเพื่อกำจัดการปลูกฝิ่น โดยเน้นการส่งเสริมให้ชาวม้งเปลี่ยนมาทำการปลูกพืชเงินสดเชิงพาณิชย์นั้นนับเป็นกระบวนการที่สำคัญในการตอกย้ำความเป็นอัตลักษณ์ของม้งให้คู่กับฝิ่นให้กลายเป็นที่รู้จักของผู้คนในสังคมมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคของการระบอบของเฮโรอีนและยาบ้าที่ต้องผ่านชุมชนม้งและอื่นๆ บนที่สูงเข้าสู่สังคมพื้นราบและในเมืองนั้น อัตลักษณ์ของการเป็น “ม้งยาบ้า” ยิ่งถูกตอกย้ำสู่สังคมไทยมากขึ้นโดยอิทธิพลของสื่อและปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการกำจัดปัญหาดังกล่าว ชุมชนดอยปูย ซึ่งเป็นชุมชนม้งที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางทางการค้าและการปกครองมากที่สุด จึงกลายเป็นหนึ่งในชุมชนเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตและค้าฝิ่นกับยาเสพติดอื่นๆ ดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ใช่ว่าชาวม้งดอยปูยจะยอมสยบกับปฏิบัติการในการสร้างและ

ดอกย้าโดยคนภายนอกดังกล่าวแต่อย่างเดียว แต่ในกลุ่มของผู้นำทางการปกครองได้สร้างและปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ที่ถูกนิยามโดยคนอื่น ทั้งโดยการร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการทำลายเมล็ดฝิ่นกับอุปกรณ์เสพติด การร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ในการป้องกันและปราบปรามการเสพติดและการค้ายาเสพติดที่เกิดขึ้นในชุมชน ในทางตรงกันข้าม กลุ่มที่มุ่งแต่ทำธุรกิจการค้า กลับนำเอาฝิ่นมาสร้างเป็นอัตลักษณ์เพื่อขายแก่นักท่องเที่ยวในรูปของผลฝิ่นแห้งชุบสีและเสื้อที่สกรีนด้วยรูปดอกฝิ่น

กระบวนการผลิตและค้าพืชเชิงพาณิชย์กลายเป็นกลไกสำคัญอย่างหนึ่งที่คนภายนอกใช้ในการสร้างและดอกย้าอัตลักษณ์การเป็น “ผู้ทำลายป่า” และ “ผู้ใช้สารเคมี” ที่สร้างปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและปัญหามลพิษแก่คนพื้นราบและประเทศชาติ โดยเฉพาะกรณีของการใช้น้ำและสารเคมีในพื้นที่สวนลิ้นจี่ที่ห้วยแม่ปานอันเป็นสาขาย่อยของน้ำแม่ตาช้างที่ไหลผ่านรีสอร์ตและบ้านพักตากอากาศลงไปยังชุมชนพื้นราบในพื้นที่อำเภอหางดง กับไฟป่าที่เกิดขึ้นเป็นประจำในช่วงฤดูแล้ง ซึ่งเกิดขึ้นท่ามกลางกระแสการอนุรักษ์ในสังคมไทย ในขณะเดียวกัน ชาวบ้านคอยปุยเองก็ได้ช่วงชิงการนิยามอัตลักษณ์ของตัวเองด้วยการเปลี่ยนมาเป็น “ผู้อนุรักษ์” แทน ด้วยปฏิบัติการทั้งในรูปแบบที่ตอบโต้และประสานความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยอาศัยทั้งความสัมพันธ์ส่วนตัว บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กับทั้งนักวิชาการ สื่อมวลชน นักการเมือง และประการสำคัญคือ พิธีกรรมเชิงสัญลักษณ์ เป็นกลไกในการต่อรองและปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับเจ้าหน้าที่หน่วยงานอุทยานแห่งชาติและหน่วยดับไฟป่า

การขายของที่ระลึกให้นักท่องเที่ยว นับเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นที่สุดของชุมชนม้งคอยปุย โดยมีลักษณะที่หลากหลายและเป็นอัตลักษณ์ที่ทั้งถูกสร้างและดอกย้าโดยคนภายนอกและจากชาวม้งในหมู่บ้านคอยปุยเอง นอกจากการที่ชุมชนตั้งอยู่บนเส้นทางการท่องเที่ยวที่สำคัญของเมืองเชียงใหม่ กับการประชาสัมพันธ์โดยหน่วยงานภาครัฐและเอกชนภายนอกแล้ว การรู้จักนำเอาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์มาเป็นจุดขาย โดยเน้นการสร้างความเป็นของแท้ (authenticity) ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่บนพื้นฐานของการผลิตและการใช้ชีวิตประจำวันของตน เช่น ผ้าปักและผ้าเขียน หน้าไม้ บ้องยาเส้น เครื่องดนตรี เครื่องประดับ ฯลฯ กับทั้งการหยิบยืมเอาสินค้าที่ผลิตโดยคนอื่น นับตั้งแต่การซื้อเครื่องประดับประเภทสร้อย แหวนมาขาย โดยการแต่งกายชุดม้ง รวมไปถึงการผลิตและขายรูปหล่อเรซิน จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ของม้งไป ประการสำคัญคือการที่ชาวบ้านใช้อัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งเป็นจุดขายที่สำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวนั้นเป็นกลไกทางอ้อมในการสร้างความชอบธรรมเพื่อให้สามารถที่จะอยู่อาศัยกับการได้รับการพัฒนาด้านสาธารณูปโภคในบริบทของพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

ความทรงจำร่วมทางประวัติศาสตร์ในกระแสโลกาภิวัตน์

สำนึกของการมีจุดกำเนิดร่วมกัน มีระบบความเชื่อและคุณค่าร่วมกัน และการมีชีวิตอยู่รอดมาได้นั้น ล้วนแล้วแต่เป็นเหตุผลอันสำคัญในการหลอมรวมผู้คนเข้าเป็นกลุ่มและจำแนกความเป็นตัวตนของกลุ่มที่แตกต่างออกไปจากคนอื่น (de Vos 1995) โดยคายส์ (Keyes 1976) และ อีริคเซน (Eriksen 1993) เรียกว่าเป็น shared descent ซึ่งหมายรวมถึงทั้งลักษณะร่วมสายโลหิตและการรับรู้ถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่ถูกซึมซับสู่สมาชิกในกลุ่มชาติพันธุ์มายาวนาน ในขณะที่ Tapp (1986:176) เรียกกระบวนการดังกล่าวว่าเป็น “จิตสำนึกทางประวัติศาสตร์” (historical consciousness) ทั้งนี้ ความทรงจำร่วมทางประวัติศาสตร์นับเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์ เพราะเป็นเรื่องราวของความเข้าใจและความรู้สึกร่วมที่ฝังลึกอยู่ในระบบวิถีคิด อุดมการณ์ หรือสายเลือดของคนในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน

ท่ามกลางกระแสหรือบริบทของรัฐชาติและโลกาภิวัตน์ที่ปฏิบัติการผ่าน “เทคโนโลยีทางอำนาจ” (technology of power) ในรูปแบบของนโยบายและแผนปฏิบัติการของหน่วยงานต่างๆ ของรัฐ กับระบบทุนนิยมข้ามชาติ การสื่อสาร ศาสนา ความครอบงำทางความคิดและอื่นๆ ที่อยู่บนพื้นฐานของโลกตะวันตก ส่งผลให้ความทรงจำร่วมทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ค่อยๆ ถูกปรับเปลี่ยนและลดความเข้มข้นลงไป ดังที่พีเธอร์สโตน กล่าวว่ากระบวนการของโลกาภิวัตน์เปลี่ยนโลกให้เป็นเพียงหนึ่งเดียว โดยผ่านกระบวนการหรือแนวทางที่แตกต่างกัน อาจจะเป็นกระบวนการจักรวรรดินิยมทางการครอบงำ (imperial hegemony) ของการเป็นชาติเดียวหรือกลุ่มอำนาจเดียว หรือความมีชัยของบรรษัทการค้า ความเป็นสากลของสังคมโพสท์หรือกรรมกร รูปแบบของศาสนา การเคลื่อนไหวของสหพันธ์รัฐ (Featherstone 1990: 6) อันเป็นกระบวนการในการทำลายพรมแดนทางวัฒนธรรมที่มีความชัดเจนลงไป อย่างไรก็ตาม โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อนมากไปกว่านั้น กล่าวคือ ในทางกลับกัน ทำให้วัฒนธรรมของกลุ่มคนชายขอบได้ขับเคลื่อนเข้าสู่ศูนย์กลาง หรือเกิดการเคลื่อนไหวในพื้นที่ของความเป็นชายขอบเอง วัฒนธรรมของมนุษย์ในโลกจึงไม่ได้ถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นไปตามแบบของจักรวรรดินิยมตะวันตกแต่เพียงอย่างเดียว แต่ถูกรื้อร้าวหรือทะลายเส้นแบ่งพรมแดน (deterritorialization) ให้มีความหลากหลายของศูนย์กลางหรือพื้นที่ทางวัฒนธรรม (dislocation) มากขึ้น (Inda and Rosaldo 2002) ดังที่อองเลอกที่จะใช้คำว่า transnationality แทนคำว่า globalization (Ong 1999)

ความเป็นวัฒนธรรมข้ามชาติ (transnational culture) ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ซึ่งแต่เดิมมีอยู่เฉพาะในบริเวณพื้นที่จำกัดของประเทศลาว ไทย เวียดนามและจีนนั้น ได้กลายมาเป็นวัฒนธรรมข้าม

ชาติภายหลังจากที่กลุ่มม้งอพยพจากประเทศลาวได้เข้าไปตั้งถิ่นฐานในประเทศที่สาม โดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกา นอกจากการคงสายสัมพันธ์กับญาติพี่น้องในประเทศลาวและไทยแล้ว การเปิดโลกความสัมพันธ์ของคนม้งกลับไปเชื่อมกับกลุ่มม้งในประเทศจีน โดยเฉพาะในมณฑลยูนนานที่ได้ถูกตัดขาดกับม้งในลาวและไทยมานานประมาณเกือบสองร้อยปี ทำให้วัฒนธรรมของม้งไซแต่จะถูกครอบงำโดยม้งจากประเทศตะวันตก ในรูปแบบของทุนนิยมทางการค้า สื่อบันเทิง วิถีคิดและอุดมการณ์เท่านั้น แต่กลับรับเอาแฟชั่นการแต่งกายชุดสตรีม้งจากประเทศจีนไปเผยแพร่ยังม้งทั่วโลกด้วย ท่ามกลางความสัมพันธ์ทางการค้าและระบบเครือญาติดังกล่าว ม้งในไทย โดยเฉพาะที่ดอยปุย ได้กลายมาเป็นจุดศูนย์กลางหลักแห่งหนึ่งบนเส้นทางการไหลผ่านของสินค้าดังกล่าว

ในบรรดาสื่อและสินค้าที่ไหลเวียนอยู่ในหมู่คนม้งประเทศต่างๆ นั้น สิ่งพิมพ์ สื่อบันเทิงและลายผ้า นับเป็นสามประเภทหลักที่พบว่ามีนัยของกระบวนการและเนื้อหาที่ตอกย้ำและสร้างขึ้นใหม่ซึ่งอัตลักษณ์ความทรงจำร่วมทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยการนำเอาเรื่องตำนาน เรื่องเล่า พิธีกรรม งานศิลปะ รวมทั้งสถานการณ์ปัจจุบันมาบันทึกและเผยแพร่โดยอาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีอยู่ในโลกปัจจุบัน เหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีบทบาทในการซึมซับและเกาะเกี่ยวความสัมพันธ์กับความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนม้งที่กระจัดกระจายอยู่ในประเทศต่างๆ นอกจาก สิ่งพิมพ์ สื่อบันเทิง และสินค้าที่วางขายกันเกลื่อนในดอยปุยและหมู่บ้านอื่นๆ โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลปีใหม่ แล้ว การเชื่อมโยงคนม้งที่อยู่คนละมุมโลกด้วยระบบอินเทอร์เน็ต ไม่ว่าจะเป็นการนำเอาประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตความเป็นอยู่มาลงในเว็บไซต์ รายการวิทยุภาคภาษาม้งที่สามารถรับฟังผ่านทางเว็บไซต์ และการสนทนาสดผ่านทางเว็บไซต์ รวมไปถึงระบบของโทรศัพท์มือถือ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เอื้อต่อการสื่อสาร การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ และสร้างความรู้สึกร่วมของอัตลักษณ์ความเป็นคนในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันทั้งสิ้น ประการสำคัญคือ สื่อและเครือข่ายทางการค้ากับความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ก้าวข้ามเส้นแบ่งพรมแดนของชาติกับเส้นแบ่งพรมแดนทางสังคมและวัฒนธรรมระหว่างม้งกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในสังคมอย่างสลับซับซ้อน

แม้ว่างานวิจัยชิ้นนี้จะเน้นการศึกษาในแง่การตีความหมายทางมานุษยวิทยา (interpretive anthropology) แต่บริบทต่างๆ ที่ได้นำมาทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำรงรูปแบบต่างๆ รวมทั้งข้อมูลทางด้านชาติพันธุ์วรรณาที่ได้ทำการเก็บจากชุมชนน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปศึกษาวิจัยในแง่ของวิธีการศึกษาอื่นๆ ในครั้งต่อไปอยู่บ้างไม่มากนักน้อย โดยเฉพาะการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจนอกระบบที่ส่งผลทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อระบบของเศรษฐกิจโดยรวมของ

ประเทศและภูมิภาค หรือการนำไปเป็นประเด็นยุทธศาสตร์ในการทำงานพัฒนาร่วมกันระหว่าง
ชาวบ้านกับองค์กรภายนอก เช่น แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการท่องเที่ยว เป็นต้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรมประชาสัมพันธ์ (2509) รายงานการสำรวจทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวเขาในภาคเหนือของประเทศไทย กรุงเทพฯ: กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงมหาดไทย
- (2527) ครอบรอบ 44 ปี กรมประชาสัมพันธ์ วารสารกรมประชาสัมพันธ์ ปีที่ 27 ฉบับที่ 5
- กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ (2545) ทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูงในประเทศไทย ปี 2545 กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงทรัพยากรและความมั่นคงของมนุษย์
- กองควบคุมพืชเสพติด (2523) โครงการ HAMP เพื่อชาวไทยภูเขา กรุงเทพฯ: กองควบคุมพืชเสพติด สำนักงาน ป.ป.ส. สำนักงานกฤษฎามนตรี
- เกษียร เตชะพีระ (2537) “หางเปื้อน: บุพประวัติของความเป็นจีนในสยาม” ใน แลลอดลายมังกร: รวมข้อเขียนว่าด้วยความเป็นจีนในสยาม กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คบไฟ หน้า 77-112
- คณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนา (2547) ร่างแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา องค์การบริหารส่วนตำบลสุเทพ โดยคณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนา องค์การบริหารส่วนตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- คณะสำรวจสหประชาชาติ (2510) รายงานการสำรวจความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมในอาณาบริเวณที่ปลูกฝิ่นของประเทศไทย พระนคร: ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์
- ชัยพันธ์ ประภาสวัด (2545) บทเรียนจากแม่ตาช้าง เชียงใหม่: โรงพิมพ์สันติภาพ พรินท์
- ดาริกา ห้วยทราย (2545) พลวัตการใช้ที่ดินของชุมชนม้งในป่าอนุรักษ์ใกล้เมืองเชียงใหม่: กรณีศึกษาหมู่บ้านดอยปู่ อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ธรรมรส และ ภูมิโรจน์ (2516) ประวัติและประเพณีชาวเขาเผ่าม้ง กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์
- นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2543) เก็บที่โล่งแคว้นภูน้ำ: คัดสรรข้อเขียนในรอบทศวรรษว่าด้วยทรัพยากรดิน น้ำ ป่าและอื่นๆ เชียงใหม่: โครงการต้นน้ำต้นชีวิต มูลนิธิโดยดำประเทศไทย ชุมชนคนรักป่า
- บุญเกิด อดิทัน (บรรณาธิการ) (ม.ป.ป.) “คนจีนในทัศนคติฤทธิ” ใน คนจีน 200 ปี ภายใต้พระบรมโพธิสมภาร เส้นทางเศรษฐกิจ ฉบับพิเศษ กรุงเทพฯ: ศิริชัยการพิมพ์ หน้า 30-52
- บัณฑิตวิทยาลัย (2541) โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์ (เชียงใหม่) โครงการศึกษาวิจัยการจัดการทรัพยากรมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมภาคเหนือ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

- ประภาส จารุเสถียร, พลเอก (2509) ชาวเขาในประเทศไทย กรุงเทพฯ: กรมประชาสัมพันธ์
กระทรวงมหาดไทย
- ประสิทธิ์ ลิปรีชา ขวัญชีวัน บัวแดง และปนัดดา บุญยสาระนัย (2546) วิถีชีวิตชาติพันธุ์ในเมือง
เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- มนตรา พงษ์นิล (2541) พหุลักษณะของสำนึกทางชาติพันธุ์: มั่งภูสว้ยกับการจัดระเบียบทาง
เศรษฐกิจและการเมือง วิทยานิพนธ์มานุษยวิทยามหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ยศ สันตสมบัติ (2548) อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรมของรัฐ
ชาติในสังคมไทย ??.....??
- ไพฑูรย์ พงศบุตรและวิลาสวงศ์ พงศบุตร (2536) คู่มือการอบรมมัคคุเทศก์ พิมพ์ครั้งที่ 3
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ลีติก ฤทธิ์เนติกุล และคณะ (2544) รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยการท่องเที่ยวเชิง
นิเวศกับการอยู่รอดของชุมชนชาวม้งบ้านดอยปู่ย อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย
จังหวัดเชียงใหม่ เชียงใหม่: ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่
- คิระ รัตนิต (2540) “ฝัน....กว่าจะสูญพันธุ์” ใน มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 17 ฉบับที่ 881 อังคารที่ 8
กรกฎาคม
- สินธุ์ สโรบล (บรรณาธิการ) (2546) การท่องเที่ยวโดยชุมชน : แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่
ภาคเหนือ กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- สุภาภรณ์ จันทวานิช และคณะ (2527) รายงานการวิจัยเรื่องนโยบายและการจัดการศึกษาสำหรับ
ชาวเขาในประเทศไทย กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
- สุวรรณ รื่นยศ (2510) คำปราศรัย เรื่อง การพัฒนาและส่งเสริมชาวเขาในประเทศไทย โดย
นายสุวรรณ รื่นยศ อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ ในโอกาสประชุมทางวิชาการของนักวิจัย
เกี่ยวแก่ชาวเขา ณ ศูนย์วิจัยชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่ 29 สิงหาคม 2510
- สำนักงานเลขาธิการปฏิบัติการจิตวิทยาแห่งชาติ (2518) ชาวเขาเผ่าแม้ว กรุงเทพฯ: สำนักงาน
เลขาธิการปฏิบัติการจิตวิทยาแห่งชาติ
- สำนักทะเบียนกลาง (2543) ระเบียบสำนักทะเบียนกลาง ว่าด้วยการพิจารณาลงรายการ
สถานะบุคคลในทะเบียนราษฎรให้แก่บุคคลบนพื้นที่สูง พ.ศ. 2543 กรุงเทพฯ: สำนัก
ทะเบียนกลาง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
- อรัญญา ศิริผล (2544) ฝันกับคนม้ง: พลวัตความหลากหลายและความซับซ้อนแห่งอัตลักษณ์
ของคนชายขอบ วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- อะภัย วาณิชประดิษฐ์ (2546) พลวัตของความรู้ท้องถิ่นในฐานะปฏิบัติการของการอ้างอิงสิทธิ์

เหนือทรัพยากรบนที่สูง : กรณีศึกษาชุมชนม้งบ้านแม่สาใหม่ อำเภอแมริม จังหวัด
เชียงใหม่ วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลังคม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ภาษาอังกฤษ

- Anderson, Benedict (1993) *Imagined Communities*. London and New York: VERSO.
- Appadurai, Arjun (2002) "Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy,"
The Anthropology of Globalization: a Reader. Jonathan Xavier Inda and Renato
Rosaldo, eds. Blackwell Publishing. Pp. 46-64.
- (2003) "Sovereignty without Territoriality: Notes for a Postnational
Geography," *The Anthropology of Space and Place: Locating Culture*. Setha M.
Low and Denise Lawrence-zunega, eds. Blackwell Publishing. Pp. 337-350.
- Arnason, Johann P. (1990) "Nationalism, Globalization and Modernity," *Global
Culture: Nationalism, Globalization and Modernity*. Mike Featherstone, ed.
SAGE Publications. Pp. 207-236.
- Berger, Peter and Thomas Luckmann (1967) *The Social Construction of Reality: A
Treatise in the Sociology of Knowledge*. Anchor Books.
- Bernatzik, Hugo Adof (1970) *Akha and Miao: Problems of Applied Ethnography in
Farther India*. Translated from the German by Alois Nagler. New Haven:
Human Relations Area Files. (First published in German in 1947)
- Bertrais, Yves (1991) *How the "Hmong R.P.A." was created and has spread from
1953 to 1991*. Javouhey, Guyana.
- Bourdieu, Pierre (1977) *Outline of a Theory of Practice*. Translated by Richard Nice.
Cambridge University Press.
- Cheung, Siu-woo (1996) "Representation and Negotiation of Ge Identities in
Southeast Guizhou," in *Negotiating Ethnicities in China and Taiwan*. Melissa J.
Brown, ed. Berkeley, CA: Institute of East Asian Studies, University of California
and Center for Chinese Studies. Pp. 240-273.
- Chupinit Kesmanee (1989) "The Poisoning Effect of a Lovers Triangle: Highlanders,
Opium and Extension Crops, a Policy Overdue for Review," *Hill Tribes Today*.
John McKinnon and Bernard Vienne, eds. Bangkok: White Lotus-Orstom.

Pp. 61-102.

- Cohen, Erik (2000) *The Commercialized Crafts of Thailand: Hill Tribes and Lowland Villages*. Curzon Press.
- Cohen, Anthony P. 1995 *The Symbolic Construction of Community*. Routledge.
First Published in 1985.
- Cohen, Rina and Gerald Gold (1997) "Constructing Ethnicity: Myth of Return and Modes of Exclusion among Israelis in Toronto," *International Migration*, 35(3):373-392.
- Cohn, Bernard S. and Nicholas B. Dirks (1988) "Beyond the Fringe: The Nation State, Colonialism, and the Technologies of Power," *Journal of Historical Sociology*, 1(2): 224-9.
- De Vos, George (1995) "Ethnic Pluralism: Conflict and Accommodation," *Ethnic Identity: Creation, Conflict, and Accommodation*. Lola Romanucci-Ross and George De Vos, eds. Third Edition. Walnut Creek, London, and New Delhi: Altamira press. Pp. 15-47.
- Diamond, Norma (1995) "Defining the Miao: Ming, Qing, and Contemporary Views," in *Cultural Encounters on China's Ethnic Frontiers*. Stevan Harrell, ed. Seattle, WA: University of Washington Press. Pp. 92-116.
- Enwall, Joakim (1994) *A Myth Become Reality: History and Development of the Miao Written Language*. Vol. 1. Stockholm East Asian Monographs no. 5.
- Eriksen, Thomas H. (1993) *Ethnicity & Nationalism: Anthropological Perspectives*. London and Boulder, Colorado: Pluto Press.
- Featherstone, Mike (1990) "Global Culture: An Introduction," *Global Culture: Nationalism, Globalization and Modernity*. Mike Featherstone, ed. London: SAGE Publications Ltd. Pp. 1-14.
- Friedman, Jonathan (1992) "Myth, History, and Political Identity," *Cultural Anthropology*, 7(2):194-210.
- Geddes, William R. (1970) "Opium and the Miao: A Study in Ecological Adjustment," *OCEANIA*, XLI(1): 1-11.
- (1976) *Migrants of the Mountains: The Cultural Ecological of the Blue Miao (Hmong Njua) of Thailand*. Oxford: Clarendon Press.

- Giddens, Anthony (1985) *The Nation-State and Violence*. Cambridge: Polity Press.
- (1990) *The Consequences of Modernity*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- (1991) *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Grandstaff, Terry B. (1979) "The Hmong, Opium and the Haw: Speculations on the Origin of Their Association," *Journal of the Siam Society*, 67(2): 70-79.
- Heimbach, E. E. (1968) *White Meo – English Dictionary*. Ithaca: Cornell University Southeast Asia Data Paper No. 75.
- Inda, Jonathan Xavier and Renato Rosaldo (2002) *The Anthropology of Globalization: A Reader*. Blackwell Publishing.
- Jenkins, Richard (1996) *Social Identity*. London and New York: Routledge.
- (1992) *Pierre Bourdieu*. London and New York: Routledge.
- Jenks, Robert D. (1994) *Insurgency and Social Disorder in Guizhou: The "Miao" Rebellion 1854-1873*. Honolulu: University of Hawaii Press.
- Johnson, Charles and See Yang (1992) *Myth, Legends and Folk Tales from the Hmong of Laos*. St. Paul, Minnesota: Linguistics Department, Macalester College.
- Keyes, Charles F. (1976) "Towards a New Formulation of the Concept of Ethnic Group," *Ethnicity*, 3(3):202-13.
- Kunstadter, Peter (1979) "Ethnic Group, Category, and Identity: Karen in Northern Thailand," *Ethnic Adaptation: The Karen on the Thai Frontier with Burma*. Charles F. Keyes, ed. Philadelphia: Institute for the Study of Human Issues. Pp. 119-163.
- Laitin, David D. (1998) *Identity in Formation: The Russian-Speaking Populations in the Near Abroad*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Lee, Gary Yia (1978) Development Assistance and Opium Production: A Case Study of the White Hmong of Thailand. M.A. Thesis, University of Sydney.
- Low, Setha M. and Denise Lawrence-Zuniga (2003) "Locating Culture," *The Anthropology of Space and Place: Locating Culture*. Setha M. Low and Denise Lawrence-zuniga, eds. Blackwell Publishing. Pp. 1-47.

- McCoy, Alfred W. (1991) *The Politics of Heroin: CIA Complicity in the Global Drug Trade*. New York: Lawrence Hill Books.
- Michaud, Jean (1993) The Social Anchoring of the Trekking Tourist Business in a Hmong Community of Northern Thailand. A Paper presented at Canadian Council for Southeast Asian Studies 21st Annual Conference. The University of Alberta, October 15-17, 1993.
- Mottin, Jean (1980) *The History of the Hmong (Meo)*. Bangkok: Rung Ruang Ratana Printing.
- Murfitt, Sarah (2002) Ecotourism in Chiang Mai: Problems and Prospects. MSc. Thesis, Royal Holloway University, London (RHUL).
- Ong, Aihwa (1999) *Flexible Citizenship: The Cultural Logics of Transnationality*. Durham: Duke University Press.
- Pollard, Samuel (1919) *The Story of the Miao*. London: Henry Hooks.
- Pradech Phayakvichien (2005) Thailand's Tourism Development Past, Present and Future. A paper presented at the Workshop on "Mekong Tourism: Learning Across Borders." Social Research Institute, Chiang Mai University. 24 February 2005.
- Prasit Leepreecha (2001) Kinship and Identity among Hmong in Thailand. Ph.D. Dissertation, Department of Anthropology, University of Washington.
- Quincy, Keith (1988) *Hmong: History of a People*. Cheney, Washington: Eastern Washington University Press.
- (2000) *Harvesting Pa Chay's Wheat: The Hmong & America's Secret War in Laos*. Spokane, Washington: Eastern Washington University Press.
- Savina, F. M. (1924) *Histoire des Miao*. Hongkong: Imprimerie de la Société des Missions-Étrangères.
- Schein, Louisa. (1986) "The Miao in Contemporary China: A Preliminary Overview," *Hmong in Transition*, Glenn L. Hendricks, Bruce T. Downing and Amos S. Deinard, eds. Center for Migration Studies of New York Inc. and the Southeast Asian Refugee Studies Project of the University of Minnesota. Pp. 73-86.
- (1989) "The Dynamics of Cultural Revival Among the Miao in Guizhou," *New Asia Academic Bulletin*, VIII. (Special issue on Ethnicity & Ethnic Groups in

- China). Pp. 199-212.
- Scheuzger, Otto (1966) *The New Trail: Among the Tribes in North Thailand*. Translated from the German by Joyce Baldwin. London: Overseas Missionary Fellowship (China Inland Mission).
- Scott, James C. (1985) *Weapons of the Weak: Everyday Forms of Peasant Resistance*. New Haven and London: Yale University Press.
- (1990) *Domination and the Arts of Resistance: Hidden Transcripts*. New Haven and London: Yale University Press.
- Smith, Anthony D. (1986) *The Ethnic Origins of Nations*. Oxford: Basil Blackwell.
- (1990) "Towards a Global Culture?," *Global Culture: Nationalism, Globalization and Modernity*. Mike Featherstone, ed. SAGE Publications. Pp. 171-192.
- Tapp, Nicholas (1986) *The Hmong of Thailand: Opium People of the Triangle*. Indigenous Peoples and Development Series, Report No. 4. London: Anti-Slavery Society.
- (1989) *Sovereignty and Rebellion: The White Hmong of Northern Thailand*. Singapore: Oxford University Press.
- (2000) "Ritual Relations and Identity: Hmong and Others," in *Civility and Savagery: Social Identity in Tai States*. Edited by Andrew Turton. Curzon. Pp. 84-103.
- Wagner, Roy (1975) *The Invention of Culture*. University of Chicago Press.
- Walailak Noypayak (2005) "Tourism Opportunities and the Market in the GMS," a paper presented at Workshop on "Mekong Tourism: Learning Across Borders" February 24-25, 2005 at Social Research Institute, Chiang Mai University.
- Woranoot Tungittiplakorn (1992) *Highland-Lowland Conflict: A Case Study of Mae Soi, Chiang Mai, Thailand*. M.A. Thesis, Asian Institute of Technology, Bangkok.
- (1998) *Highland Cash Crop Development and Biodiversity Conservation: The Hmong in Northern Thailand*. Ph. D. Dissertation. University of Victoria.
- Woodward, Kathryn, ed. (1997) *Identity and Difference: Culture, Media and Identities*. SAGE Publications Ltd.

ภาษาม้ง

- Bertrais, Yves (1985) *Keeb Kwm Hmoob Raws Tsev Koom Haum Vib Nais* (Origin of the Hmong,
- T.P. Nyiaj Pov (1991) *Cov Ntawv Hmoob R.P.A. Sawv Los Zoo Li Cas?* Javouhey, Nkws Yas.
- United Bible Societies (1992) *Phoo Chivkeeb (The Book of Genesis in Blue Hmong)*. United Bible Societies, Asia Pacific Regional Service Centre.
- Vwj, Zoov Tsheej (1997) *Haiv Hmoob Liv Xwm*. Lub Koom Haum Txuj Hmoob. Philippines: Association Patrimoine Culturel Hmong.
- Yang Dao (1997) "Hmoob Lub Xeem," in *YWMA-USA (Yang Wang Meng Association of America) Newsletter*, 1(1):1, 6.

หนังสือพิมพ์

- เดลินิวส์ 18 สิงหาคม 2544 หน้า 14
- ไทยนิวส์ 6 มีนาคม 2534 หน้า 3 และ 10 เมษายน 2534 หน้า 1 และ 16
- ไทยรัฐ 7 พฤษภาคม 2512 หน้า 1 และ 16

สัมภาษณ์

1. เจียหู้ ฅม่อแยง (นามแฝง) บ้านแม่สาใหม่ จ. เชียงใหม่ 18 ธันวาคม 2547
2. หะเกอะ ย่า บ้านขุนกลาง จ. เชียงใหม่ 20 พฤศจิกายน 2547
3. หวังเม่ง ย่าง (นามแฝง) บ้านป่ากลาง จ. น่าน 15 มกราคม 2547
4. ชง (นามแฝง) บ้านป่ากลาง จ. น่าน 20 กุมภาพันธ์ 2547
5. ล่าฮั่ว หลี่ เมืองเหวินซาน มณฑลยูนนาน 18 กรกฎาคม 2547
6. จ้า เยง ชี เมืองเหวินซาน มณฑลยูนนาน 16 กรกฎาคม 2547
7. จังกัวะ หาง บ้านแม่สาใหม่ 2 กุมภาพันธ์ 2547
8. จ้ากัวะ ย่าง บ้านดอยปู่ย 15 มกราคม 2548
9. บัวเหง ย่าง บ้านดอยปู่ย 28 พฤศจิกายน 2547
10. นางไป๋ (นามแฝง) บ้านดอยปู่ย 25 พฤศจิกายน 2547
11. ยิงยศ หวังวันวัฒน์ บ้านดอยปู่ย 25 พฤศจิกายน 2547
12. อาจารย์สิงห์दान แสนยากุล บ้านดอยปู่ย 4 กันยายน 2546

13. อาจารย์สีบพงศ์ แสนยาเกียรติคุณ บ้านดอยปุย 13 มีนาคม 2547

ภาพยนตร์วิทัศน์และซีดี

1. General Vang Pao & the Secret War in Laos 1960-1975
2. Nruas Ntshav
3. Taug Txoj Lw Ntshav: Hmong Keebkwm Nyob Suav Teb
4. Vaj Yim Leej

เว็บไซต์

1. www.hmongminnesotaradio.com
2. www.suabhmongradio.com
3. www.3-hmong.com
4. www.hmongabc.com
5. www.hmongcmu.com
6. www.hmongnet.org
7. www.hmongthailand.com
8. www.hndlink.org
9. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย http://212.84.168.130/t/tat2.com/tatinfo_policy.php